

Måndagen den 11 december

Kl. 09.00

*Om kärnkraftens
dolda kostnader*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens kammare

Jag anhåller härmed om entledigande från uppdraget som riksdagsledamot från den 1 januari 1979.

Stockholm den 7 december 1978

Per Ahlmark

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 3 Om kärnkraftens dolda kostnader

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 13 november anmälda interpellation, 1978/79:79, och anförde:

Herr talman! *Pär Granstedt* har frågat mig om jag är beredd att se till att kärnkraftens dolda kostnader är helt klarlagda innan nya kärnkraftverk får tas i drift eller ytterligare investeringar görs i kärnkraftsanläggningar.

Som svar på frågan vill jag anföra följande.

Rapporten *Nuclear Power Costs*, som *Pär Granstedt* refererar till i interpellationen, lades fram av den amerikanska kongressens Committee on Government Operations i april 1978. Däri hävdas bl. a. att kostnaden för el producerad i kärnkraftverk är betydligt högre än man tidigare räknat med.

Rapporten utgör en sammanställning av en lång rad uttalanden från s. k. hearings. Även ett stort antal icke dokumenterade utsagor från skilda personer redovisas. Rapporten innehåller ingen granskning eller värdering av grundmaterialet. Den ger heller ingen sammanfattning av hur stora kärnkraftens kostnader skulle vara. I en reservation undertecknad av en tredjedel av kommitténs medlemmar kritiseras rapporten för bristande objektivitet och för frånvaron av analys. Även rapportens slutsatser kritiseras.

Enligt min mening kan denna rapport inte användas som underlag för en bedömning av kärnkraftens kostnader.

Andra amerikanska studier, t. ex. den s. k. Ford-Mitre-studien, ger en betydligt mer balanserad bild av kärnkraftens kostnader.

Energikommissionen tog fram ett mycket omfattande underlag om kärnkraftens kostnader med hänvisning till de svenska förhållandena. Enligt

kommissionens underlagsmaterial skulle kostnaderna för kärnbränslecykelns slutsteg, alltså upparbetning och slutlig avfallsförvaring, uppgå till mellan 0,5 och 0,7 öre/kWh. Kostnaderna för rivning av kärnkraftverk skulle uppgå till i runda tal 5 % av anläggningskostnaden i konstant penningvärde, motsvarande ca 0,15 öre/kWh.

Dessa beräkningar visar att kärnkraftproducerad el är ekonomiskt konkurrenskraftig. Inte ens mycket drastiska förändringar i kostnaderna för kärnbränslecykelns slutsteg och rivning av kärnkraftverk kan på ett avgörande sätt rubba detta förhållande. Mot denna bakgrund finns det ingen anledning att avbryta de investeringar i kärnkraftsanläggningar som f. n. pågår.

Det är dock givetvis angeläget att ytterligare förbättra underlaget beträffande olika kraftslags kostnader. Inför den kommande energipolitiska propositionen lägger vi därför ned särskilda resurser för att möjliggöra en säkrare bedömning i dessa avseenden, särskilt beträffande kärnkraften. Kostnadsunderlaget kommer att redovisas i energipropositionen.

Vad slutligen gäller frågan huruvida nya kärnkraftverk får tas i drift eller ej beror detta på om villkorlagens krav kan uppfyllas. Lagen ställer inga krav på redovisning av kärnkraftens kostnader.

PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för svaret på min interpellation. Bakgrunden till interpellationen är, som också nämns i svaret, den kongressrapport som kom i våras, Nuclear Power Costs.

I rapporten konstateras att i motsats till en allmänt spridd uppfattning är kärnkraften inte längre en billig energikälla. Rapporten ger en redovisning av den grundliga osäkerhet som man upplever i USA när det gäller storleken på kärnkraftens följdkostnader, och där anförs att rivningskostnaderna för kärnkraftverk ligger någonstans mellan 3 % och 100 % av byggkostnaderna. Det skulle alltså kunna innebära att rivningskostnaderna skulle kunna springa upp till en summa i storleksordningen 5 miljarder kronor.

Det är väldigt sensationella bedömningar som man gör i rapporten, och därför tyckte jag att det var angeläget att ta upp detta här i riksdagen och efterhöra den svenska energiministerns syn på dessa problem. Tyvärr, får jag säga, var svaret ungefär det som jag hade väntat mig från statsrådet Tham. Han avstår från att gå in på en seriös diskussion kring de säkerhetsfaktorer som det amerikanska kongressutskottet anser vara mycket väsentliga. Han väljer i stället att bagatellisera rapporten och försöka få dess betydelse att framstå som så liten som möjligt. Och han väljer att kringgå problemställningen så som jag tog upp den i min interpellation.

Statsrådet Tham gör ett ganska stort nummer av att en tredjedel av kommitténs medlemmar kritiserade rapporten och reserverade sig emot den. Men det innebär faktiskt att två tredjedelar av kommitténs medlemmar stod bakom rapporten. Det är en ganska stor majoritet, man brukar kalla det för en kvalificerad majoritet. I den här riksdagen fattar vi många beslut på betydligt bräckligare majoritetsunderlag än så. Jag tycker att två tredjedelar är en

tillräckligt stor majoritet för att ta det hela på allvar, i synnerhet om det som rapporten redovisar är så utomordentligt kontroversiellt som det är i det här fallet. Det är ju inga alldagliga påståenden man kommer med, utan det är ganska sensationella sådana som berör mycket vitala ekonomiska intressen.

Carl Tham säger att rapporten inte kan användas som ett underlag för att bedöma kärnkraftens kostnader. På den punkten vill jag ge energiministern rätt – det är alldeles självklart. Det är inte bara jag som ger energiministern rätt utan även – vågar jag påstå – Committee on Government Operations. Den har aldrig på något sätt uppgivit att rapporten skulle redovisa kärnkraftens kostnader eller utgöra ett underlag för bedömningen av dessa. Vad rapporten redovisar är den genuina osäkerhet som man upplever i USA och som gör att man diskuterar sådana fantastiska spännvidder och sådana fantastiska belopp som det här är fråga om. Detta gör att den hänvisning till Ford-Mitre-studien som statsrådet Tham gör inte har så förfärligt stort värde. Den studien ingick också i det faktaunderlag som kongressutskottet hade tillgång till. Men utskottet ansåg att det fanns många andra osäkerhetsfaktorer.

Även om politiker i USA känner osäkerhet inför detta, så gör inte den svenska regeringen det. Det framgår med all önskvärd tydlighet av svaret. I svaret redovisas siffror, som har tagits fram av energikommissionen, som är måttliga och betryggande. Det leder statsrådet Tham till slutsatsen att dessa beräkningar visar att kärnkraftsproducerad el är ekonomiskt konkurrenskraftig. Detta bör naturligtvis den amerikanska kongressen underrättas om, så att den inte längre behöver bekymra sig så mycket.

Siffrorna som redovisas i svaret är *ett* förslag på vilka kostnader det kan handla om – det är närmare bestämt den svenska kärnkraftsindustrins synpunkter på detta. Energikommissionen hade ju inte särskilt stora möjligheter att själv gå in och i någon större omfattning analysera underlaget. Det finns också många andra siffror på det här området. KBS t. ex. redovisade så sent som i augusti–september att man räknade med att kostnaderna för slutsteget skulle ligga någonstans mellan 0,9 och 1,3 öre. Därmed har man redan fördubblat de siffror som bara några månader tidigare redovisades av energikommissionen. Större säkerhet har man alltså inte.

En annan intressant iakttagelse: I energikommissionens underlagsmaterial har man också skissat på kostnaderna för en svensk uppberedningsanläggning. Den skulle ha en kapacitet för ungefär 2 000 ton uran per år och kosta – om jag minns rätt – mellan 3 och 4 miljarder kronor. Man håller nu på och planerar en uppberedningsanläggning i Gorleben i Västtyskland. Den är något blygsammare beträffande kapaciteten än det svenska projektet. Det rör sig om 1 400 ton uran per år. Man räknar emellertid med att anläggningen kommer att kosta ungefär 10 miljarder DM, alltså närmare 30 miljarder svenska kronor. Här är det alltså fråga om kostnader som är ungefär tio gånger större än kostnaderna i Sverige. Det har gjorts kalkyler med utgångspunkt i förväntade anläggningskostnader och driftkostnader i Gorleben, och dessa kalkyler visar att kostnaderna för uppberedning skulle uppgå till mellan 1,5 öre och 4 öre per kilowattimme, beroende på vilken tillgänglighet man får i

anläggningen. Utgår man från historiska erfarenheter av uppbyggnadsanläggningar, ligger 4 öre ganska väl till. När jag nämner de här siffrorna vill jag inte göra gällande att den ena siffran skulle vara mycket riktigare än den andra, utan vill visa att det faktiskt finns många skilda bud. De siffror som redovisas i interpellationssvaret är definitivt i underkant när det gäller spännvidden.

Beträffande rivning av kärnkraftverk vill jag säga att osäkerheten givetvis är mycket större än i fråga om uppbyggnadssidan, där man ändå har litet mera erfarenhet.

Förutom alla andra problem som är förknippade med kärnkraften, vilka vi inte skall ta upp till debatt här i dag, anser jag det uppenbart att en kärnkraftsutbyggnad också är ett ekonomiskt vågspel av mycket stort format. Det finns därför, enligt min mening, anledning att ta de amerikanska farhågorna på allvar. Att fortsätta att investera i kärnkraftsanläggningar för vilka vi egentligen inte har någon aning om slutkostnaderna, och där risken finns att dessa kan bli mycket stora, är någonting som man inte skulle tillåta sig i något annat ekonomiskt sammanhang. Att ta nya kärnkraftverk i drift, när man inte vet vilka kostnader man tar på sig så att säga automatiskt den dag anläggningarna blir radioaktiva, är också ett vågspel som man inte skulle ge sig på i något annat ekonomiskt sammanhang.

Carl Tham anför i interpellationssvaret att detta att ta nya kärnkraftverk i drift regleras av villkorslagen, där det inte står någonting om kostnaderna. Det är helt riktigt, eftersom de här uppgifterna har kommit långt senare än då villkorslagen skrevs. Det finns emellertid ingenting i villkorslagen som säger att man måste ta ett kärnkraftverk i drift i och med att villkoren är uppfyllda. Om det tillkommer andra faktorer som ger anledning att ompröva frågan om idrifttagande har naturligtvis de berörda företagen och regeringen full handlingsfrihet på det här området. Här finns det alltså ett utrymme.

Jag tycker att det är mycket viktigt att man klargör de här kostnaderna, innan man går vidare och binder sig för stora åtaganden i framtiden. Nu har regeringen engagerat ett företag som skall analysera dessa kostnader. Det är bara att beklaga, att när man gick ut för att hitta ett konsultföretag som skulle vara fristående från svenska kärnkraftsintressen, valde man i stället ett företag som var ganska djupt involverat i norska kärnkraftsintressen. Det gör att jag för min del kanske inte har så stora förhoppningar om att det material vi får via det här konsultföretaget kommer att vara så mycket mera objektivt än de tidigare redovisade siffrorna på det här området. Det tycker jag är tråkigt, när man nu satsar resurser på att göra en sådan här utvärdering.

Herr talman! Kärnkraftens kostnader diskuteras ju på många håll i världen, och den amerikanska kongressrapport som jag refererat till är inte den enda i sammanhanget. Vi vet att man i USA grundligt omprövar hela kärnkraftsprogrammet, att beställningarna på nya kärnkraftverk har sjunkit drastiskt, och det är inte av säkerhetsskäl utan av ekonomiska skäl. I flera andra industriländer håller man också av ekonomiska skäl på att ompröva sina kärnkraftsprogram. Men i Sverige vet vi, om vi får tro Carl Tham – åtminstone med ganska stor säkerhet – att kärnkraften är ekonomiskt

konkurrenskraftig. I Sverige har vi ingen anledning att bekymra oss över kärnkraftens ekonomi. Antingen måste det bero på att vi lever på något slags isolerad ö och att vi är oberörda av de ekonomiska bekymmer som man dras med i andra länder, eller också måste det bero på att vi på det här området sitter inne med kunskaper av ett alldeles speciellt slag, kunskaper som man inte har tillgång till i t. ex. USA, Frankrike och Italien.

Det senare är väl trots allt det som skulle vara sannolikare. Därför, herr talman, vill jag sluta med att ställa följande fråga till statsrådet Tham: Vad är det egentligen för kunskaper som vi har till vårt förfogande och som gör det motiverat att svenska politiker skulle vara så mycket mera tvärsäkra när det gäller kärnkraftens ekonomi och kostnader än vad amerikanska politiker kan anse sig vara?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det kan möjligen sägas att den här åberopade amerikanska kongressrapporten är sensationell, men jag tror att det snarare beror på dess osedvanligt låga kvalitet än på de siffror som presenteras i den. Det är inte bara en tredjedel av kommitténs ledamöter som har reserverat sig mot den – det är då de ledamöter som står bakom en gemensam reservation som avses – utan i själva verket har 19 av dess 42 ledamöter reserverat sig på olika sätt både mot undersökningens uppläggning och mot de siffror man kommit fram till.

Jag tycker nu i och för sig att det spelar mindre roll hur många som reserverat sig. Det intressanta är att man när man studerar rapporten finner, att de siffror som presenteras är motsägelsefulla. De tycks inte ha något underlag som är noggrant granskat och de framläggs utan egentligt angivande av källa. I en av reservationerna, som är avgiven av kongressledamoten Paul McCloskey, påpekas att man ersatt fakta med retorik och har ytterligare förvirrat ett viktigt problem genom att tillhandahålla siffror som är dåligt underbyggda och svåra att jämföra med varandra. Det blir, säger han, som att jämföra äpplen med apelsiner.

Rapporten har, fortsätter han, gått ned i diskussioner om potentiella energikällor som alternativ till kärnkraften utan att presentera hållbar eller tillräcklig information om deras kostnader. Han slutar med att konstatera att vad som borde försenas nog inte i första hand är licensgivningen till nya reaktorer utan snarare utgivandet av denna rapport.

Om man sedan ser på siffrorna är det inte utan att man kan instämma i dessa hårda ord. Låt mig bara se på ett område, nämligen rivningskostnaderna för kärnkraftverk, där man, som också Pär Granstedt var inne på, presenterade stora osäkerhetsmarginaler. Man kom t. o. m. fram till att rivningskostnaderna för en reaktor skulle uppgå till 100 resp. 150 % av anläggningskostnaden. Det visade sig att man hade nått denna häpnadsväckande höga kostnad genom att göra jämförelser i helt olika penningvärden.

De ursprungliga byggkostnaderna för den aktuella reaktorn var 65 miljoner dollar och rivningskostnaden beräknades till 40 miljoner dollar. Man multiplicerade i rapporten rivningskostnaden med 2,5 för att få fram kostnaden år 2003, då rivningen beräknades komma att äga rum, och jämförde det tal man då fick med den ursprungliga kostnaden 65 miljoner dollar. Det är då inte att undra på att man fick fram vad Pär Granstedt kallar sensationella siffror.

Detsamma gäller även andra beräkningsgrunder. Det redovisas också en del fakta beträffande avfallshanteringen som avser den amerikanska situationen, där ju huvudproblemet är att man har en mycket stor avfallsmängd från den militära hanteringen – ett problem som vi lyckligtvis inte har i Sverige.

Jag tror faktiskt att vi kan lämna denna rapport därhän. Den duger inte som underlag för någon seriös diskussion om kärnkraftens kostnader. Det är i och för sig ett viktigt och betydelsefullt ämne, liksom naturligtvis andra ekonomiska faktorer i energidebatten, såsom alternativa energikällors kostnader och inte minst det pris som vi måste betala för att hålla en rimlig försörjningstrygghet.

Vi har nu, som jag nämnt, satt i gång en ny studie som skall granska kärnkraftens kostnader. Det förvånar mig i och för sig inte att Pär Granstedt redan nu förklarar, att denna studie kommer att vara otillförlitlig, eftersom den görs av en konsultfirma som enligt Pär Granstedt redan från början är misstänkt. Jag måste medge att jag inte hade några som helst illusioner på den punkten. Vilket företag som än skulle ha gjort en sådan studie – om det inte skulle vara direkt utsett av Jordens vänner eller något liknande organ – skulle det säkerligen inte ha funnit nåd inför Pär Granstedts skarpa ögon.

För min del menar jag att det är värdefullt att utredningar om sådana här viktiga frågor görs av personer som har insikt i problemen och som kan granska dem på ett sakkunnigt sätt. Sedan får vi politiker bedöma resultatet så gott vi kan.

När det sedan gäller de faktiska kostnaderna har i varje fall hittills ingenting framkommit som tyder på att de mycket kraftigt överstiger de marginaler som tidigare har presenterats. Det är riktigt att osäkerhetsmarginalerna i flera avseenden är betydande. Det gäller kanske framför allt rivnings- och nedmonteringskostnader, som kan pendla från 5 kanske upp till 10 % av anläggningskostnaden, dvs. motsvarande ett till två års avskrivning av anläggningen, men det gäller också kostnaderna för sluthanteringen och avfallshanteringen, där det kan pendla från 0,5 upp till över 1 öre/kWh.

Men även inberäknat de högsta av dessa siffror finner man att kärnkraften efter de förhållanden vi har i Sverige utgör en ekonomiskt konkurrenskraftig energikälla. Det beror bl. a. på det faktum att en stor del av kärnkraftens utvecklingskostnader redan är finansierade. Det är väl viktigt att ha klart för sig att vi redan har gjort betydande investeringar i detta avseende. Det största slöseriet av alla vore ju att nu inte utnyttja de investeringarna, förutsatt att vi klarar säkerhetskraven. Det är ju investeringar som vi annars inte på något sätt får tillbaka. Detta visar också att ett utnyttjande av dessa investeringar

utgör ett viktigt inslag i den svenska försörjningstryggheten på energiområdet.

Som jag framhöll i mitt svar är vi intresserade av att ytterligare fördjupa vårt kunnande när det gäller olika energikällors kostnader. Det gäller också kärnkraften. Det är därför vi har satt i gång en särskild studie rörande detta.

Detta är något som sker även i andra länder. Man skall dock ha klart för sig att orsaken till att exempelvis kärnkraftsprogrammet i USA har kraftigt reducerats inte bara är att söka i just kärnkraftens speciella kostnader utan fastmer i det förhållandet att man över huvud taget har dragit ned utbyggnaden av elenergiproduktionen, vare sig den är baserad på kol, olja eller kärnkraft. Och det beror i sin tur på diverse specifika förhållanden och även på att elkonsumenterna inte ökat så kraftigt.

Men, som sagt, studier av ekonomin pågår. Det är något som vi skall väga in i våra beslut för framtiden. Det finns emellertid ingen anledning att i dag, på det synnerligen bräckliga underlag som Pär Granstedt hänvisar till, vidta några som helst drastiska förändringar i det nuvarande programmet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Carl Tham hänvisar till vad han bedömer som den låga kvaliteten på detta material och att siffror är motsägelsefulla osv. Jag skall inte gå in i någon detaljdebatt om detta material, därför att jag tycker att Carl Tham med de här synpunkterna missar litet grand av poängen med hela den här frågan.

Det intressanta är inte de uppgifter som studien lämnar om tänkbara kostnader, utan det intressanta är att denna studie redovisar en sådan genuin osäkerhet om kostnaderna och sålunda avslöjar att vi inte riktigt vet vad vi ger oss in på. Att så är fallet har en mycket stor grupp amerikanska politiker ställt sig bakom. Därför verkar det litet övermaga när man i Sverige med våra i alla fall något mer bräckliga erfarenheter, forskningsresurser osv. på detta område säger: O.K., amerikanerna tycker inte att de vet, men vi vet ganska precis vad det här kostar, och vi vågar satsa miljardbelopp på den kunskapen.

Det är mot den bakgrunden som jag tagit upp denna fråga och inte därför att jag anser mig kunna svära på olika uppgifter i denna rapport. Det anser sig inte heller kommittén kunna göra. Det är inte det som är poängen med det hela.

Att betygsätta en rapport genom att läsa innantill ur en reservation är en litet förenkel metod; det kan man göra med vilken rapport som helst. Men det är ändå en poäng med en reservation: den är kritisk, och i den faller man kritiska omdömen. Detta gäller även svenska förhållanden, som Carl Tham mycket väl vet. Men låt mig göra en reflexion när det gäller kostnadsrelationerna. Reaktorn kostade 65 miljoner att bygga och 40 miljoner att riva. Det var en rätt hög procentandel, även om man inte multiplicerade upp den. Detta kanske fortfarande kan illustrera den osäkerhet som råder om rivningskostnaderna.

Jag vill än en gång hävda att man inte i något annat ekonomiskt

Sammanhang skulle tillåta sig att ge sig in på ekonomiska åtaganden för framtiden på så lösa grunder som det uppenbarligen är fråga om i detta fall. Det är självklart att de här analyserna borde ha gjorts för årtal sedan, men vi har, kanske på ett alltför lättvindigt sätt, godtagit uppgifter från företag som här haft ekonomiska intressen i kärnkraftens utbyggnad.

När vi nu har fått denna osäkerhet illustrerad tycker jag det vore naturligt att avvakta med fortsatta åtaganden på detta område tills vi har fått frågan bättre klarlagd. Detta borde egentligen vara en självklarhet, men tydligen är det inte så för Carl Tham, tyvärr.

När det gäller det konsultföretag på området som regeringen nu har engagerat säger Carl Tham att han mer eller mindre har tagit för givet att jag skulle vara kritisk mot det. Jag förstår att han har tagit detta för givet. Om man nämligen säger att man skall anlita ett konsultföretag som är fristående från kärnkraftsintressen – och industridepartementet har lämnat uppgiften att detta var avsikten – men sedan väljer ett företag som ägs av andra industriföretag, som aktivt har gått in i energidebatten i Norge och propagerat för kärnkraftsutbyggnad där, som är intimt förknippat med institutet för atomenergi i Norge och vars hela existens hänger samman med att kärnkraften fortsätter att existera som ett alternativ och som leds av den person som utarbetade den första planen för kärnkraftsutbyggnad i Norge, ja, om man väljer ett sådant institut som något slags prov på ett från kärnkraftsintressen fristående företag, då förstår jag att man samtidigt är på det klara med att man kommer att få kritik för detta och att de som så att säga a priori inte tycker att allt som är positivt för kärnkraften också är positivt för nationen kommer att ställa sig ganska skeptiska till objektiviteten bakom det material som kommer fram.

Men fortfarande, herr talman, har jag inte fått reda på vilka speciella kunskaper vi besitter i den här nationen men som man inte har tillgång till i USA och vilka skulle göra att svenska politiker skulle kunna förväntas vara så mycket säkrare på det här området än amerikanska.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Pär Granstedt säger att en sådan undersökning kunde ha satts i gång för länge sedan. Det kan jag i och för sig hålla med honom om, och det var kanske då beklagligt att inte Pär Granstedts partivän Olof Johansson tog ett sådant initiativ. Det fanns ju goda möjligheter att göra det, såvitt jag förstår.

Vad sedan beträffar företaget i fråga vill jag bara upprepa vad jag sade tidigare, att det är en fördel om man har företag som är väl informerade i den bransch som skall undersökas, inte minst när det gäller en undersökning som måste slutföras på så kort tid som det här är fråga om. Vad vi har betonat är att vi vill ha en utländsk granskning eller en granskning som görs utifrån och där det inte finns med ett direkt och omedelbart intresse från den svenska kärnkraftsindustrin.

Får jag sedan till sist återgå till den amerikanska rapporten. Pär Granstedt retirerar nu, såvitt jag förstår, helt och hållet och säger att han inte vill gå in på

siffrorna i detalj. Det tror jag är klokt. Han säger att siffrorna som sådana inte är intressanta, utan att det är det faktum att de visar en sådan osäkerhet som är intressant. Ja, det är klart att det alltid är möjligt att föra samman siffror av de mest skilda slag och från de mest skiftande källor och med den mest osäkra bakgrund, att sammanställa detta siffermaterial och sedan säga: Se här vilken betydande osäkerhet som föreligger på området! Men det är ju inte studier av *det* slaget som man har nytta av, om man skall ta ställning till faktiska kostnader för den ena eller den andra energikällan. Det är heller inte särskilt meningsfullt att först utgå från en rapport med diverse siffror som är angivna, därefter återopa dessa siffror som ett bevis på osäkerheten och sedan, när det visar sig att dessa siffror mer eller mindre är gripna ur luften eller i varje fall vilar på ett mycket osäkert underlag, säga att det inte är de enskilda siffrorna som är intressanta utan det är så att säga själva helhetsintrycket. Detta beror ju på att siffrorna finns där och att de som Pär Granstedt sade skapar det sensationella intrycket.

Vi för vår del har det underlag som arbetats fram av såväl energikommissionens som andras studier beträffande kärnkraftens kostnader i förhållande till övriga energikällor. Här har hänsyn också tagits till de betydande satsningar som redan har gjorts.

När vi nu har satt i gång med ännu en studie för att belysa detta, har det skett för att få fram ytterligare underlag inför framtiden. Vi får se vad detta kommer att resultera i. Inför ett större energipolitiskt beslut är det viktigt att vi har en så klar bild som möjligt av de olika energikällornas kostnader. Det gäller inte bara kärnkraften utan också andra. Utgångspunkten måste då vara att göra en så rationell bedömning som möjligt, och den måste göras med utgångspunkt från de svenska förhållandena. Jag tror därför att det är betydelsefullt att vi nu något avvaktar denna rapport och jämför den med vad vi tidigare vet från både svenska och utländska källor.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Om Carl Tham läst min interpellation, vilket jag hoppas, måste han ha funnit att den inte innehåller några påståenden om att kostnadsnivån skulle befinna sig i något visst läge. Interpellationen redovisar att man anser att denna spännvidd finns, vilket innebär att det finns en genuin osäkerhet. Eftersom kostnaderna tycks vara utomordentligt stora frågar jag om man inte borde ha klarlagt detta innan ytterligare investeringar görs i kärnkraften och innan man tar nya kärnkraftverk i drift.

Detta var alltså min linje när jag skrev min interpellation, och det var också min linje i min första och min andra replik. Det är alltså inte fråga om något annat. Jag har inte, som Carl Tham antyder i sitt svar, påstått att den här rapporten skulle vara ett underlag för en slutlig bedömning av kärnkraftens kostnader, och det gör inte rapporten heller anspråk på. Däremot illustrerar de uppgifter rapporten har att man i USA känner denna genuina osäkerhet.

Den skiljer sig alltså på ett markant sätt från den attityd som Carl Tham intar. Här är man säker, här vet man vad det är fråga om, här vet man vad man ger sig in på. Jag är fortfarande lika förvånad över denna tvärsäkra attityd, och

*Om hanteringen
av kärnkraftsavfall*

jag undrar alltså vad det är för kunskapsunderlag som vi har i Sverige och som man i USA inte har tillgång till. Jag undrar varför vi inte till amerikanerna kan dela med oss av denna trovisshet eller förvissning, vilket det nu är. Amerikanerna skulle då slippa bekymra sig.

När det sedan gäller det norska konsultföretaget säger Carl Tham att det viktiga var att ha ett företag som var fristående från svenska kärnkraftsintressen. Detta med kärnkraft är en i högsta grad internationell förreteelse. Om det företag man anlitar är bundet till svenska eller utländska kärnkraftsintressen är egentligen ganska likgiltigt. Ett svenskt material kommer naturligtvis att åberopas i utlandet lika väl som ett utländskt material åberopas i Sverige. Detta gör att objektiviteten när man vänder sig till ett utländskt kärnkraftsetablissemang är lika stor som när man vänder sig till ett svenskt. Enligt min bedömning hade regeringen alltså lika gärna kunnat vända sig till Asca-Atom för att få denna analys gjord.

Visst kan det vara riktigt att utnyttja den sakkunskap som finns, men om man hade försökt gå ut litet bredare än vad regeringen gjorde, givit mer än ett företag chansen att lämna in anbud på verksamheten, tror jag att man kanske hade kunnat hitta något som inte var fullt så hårt låst till existerande näringslivsintressen på detta område som nu blivit fallet. Det tror jag hade varit nyttigt för hela den här debatten. Det är mycket möjligt att det här konsultföretaget kommer att göra ett seriöst och bra arbete, men skuggan av tvivel kommer alltid att finnas där, och det tycker jag är mycket beklagligt.

Sedan talar Carl Tham om att vi borde avvakta. Ja, det är väl precis vad vi borde göra. Men vi bör inte avvakta med debatten om kärnkraftens kostnader – den bör vi föra kontinuerligt. Däremot vidhåller jag min uppfattning att vi borde avvakta med att binda oss för nya stora åtaganden på kärnkraftens område till dess att vi vet vilka ekonomiska konsekvenser de får. Det är en sund företagekonomisk princip, men ekonomiska principer tycks inte väga särskilt tungt när det gäller kärnkraften.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om hanteringen av kärnkraftsavfall

Statsrådet CARL THAM erhöi ordet för att besvara *Jan Bergqvists* (s) den 13 november anmälda interpellation, 1978/79:80, och anförde:

Herr talman! Jan Bergqvist har frågat mig dels hur jag tänker angripa frågan om den framtida ansvarsfördelningen och organisationen när det gäller hantering och förvaring av kärnkraftsavfall, dels när jag kommer att starta utredningsarbetet i denna fråga.

Frågan är mycket betydelsefull och har beretts inom regeringskansliet sedan några månader tillbaka. Vid regeringssammanträdet den 30 november 1978 fick jag regeringens bemyndigande att tillkalla en utredare med uppgift att lägga fram förslag om organisation och finansiering av hanteringen av

använt kärnbränsle och radioaktivt avfall.

Utredarens uppgift blir att kartlägga de organisatoriska och finansiella former som i dag har utvecklats på området i Sverige och att lämna förslag till en samlad framtida lösning av organisations- och finansieringsfrågorna.

Utgångspunkter för arbetet bör bl. a. vara följande. Staten har det övergripande ansvaret för miljö- och säkerhetsfrågor i anslutning till kärnkraften liksom för kärnkraftens radioaktiva avfall. Det åligger emellertid kärnkraftsproducenterna att visa att lösningar kan erhållas på dessa frågor och att en helt säker förvaring av aktivt avfall är möjlig och att en sådan förvaring konkret kan genomföras. Det bör därför ankomma på kärnkraftsproducenterna att svara för projektering och byggande av nödvändiga anläggningar.

Samtliga kostnader för avfallshanteringen skall belasta ägarna av de kärntekniska anläggningarna. I fråga om finansiering av framtida kostnader för hantering av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall skall utredaren utgå från de av Aka-utredningen lämnade förslagen. Med dessa som utgångspunkt skall förslag lämnas till en långsiktig lösning av denna fråga.

Tillståndsprövning, kontroll och tillsyn skall handhas av myndigheter som står fria i förhållande till anläggningsinnehavarna. Den nuvarande organisationen på detta område bör t. v. vara oförändrad.

Vad beträffar forskning och utveckling inom området använt kärnbränsle och radioaktivt avfall skall utredaren med utgångspunkt i nu rådande förhållanden lämna förslag till hur den framtida forskningen och utvecklingen på detta område skall organiseras och finansieras.

Utredarens arbete bör vara slutfört senast den 1 oktober 1979.

Direktiverna är f. n. föremål för förhandling enligt medbestämmandelagen i statens förhandlingsråd. Så snart som detta är avslutat kan direktiven publiceras.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på interpellationen.

Förra måndagen gav försvarsministern ett interpellationssvar som allvarligt komprometterade hans företrädare, och i dag är det tydligen energiministerns tur att ställa förre energiministern i en underlig dager. Till den långa raden av plumpar som Fäldinregeringen satte i energipolitiken får vi nu registrera ytterligare en. Trots upprepade påstötningar tog trepartiregeringen inte på allvar upp frågan om hur man skall organisera den långsiktiga hanteringen av radioaktivt avfall. Bakgrunden är följande.

För mer än 2 1/2 år sedan föreslog Aka-utredningen att regeringen omgående skulle utreda den här frågan. Med något undantag fick förslaget starkt stöd vid remissbehandlingen. Men tiden gick och inget hände. Det fanns en statlig organisation som tillfälligt skulle klara forsknings- och utvecklingsarbetet, nämligen programrådet för radioaktivt avfall. Programrådet uppvtade energiministern och bad att han skulle ta itu med organisationsfrågorna och ansvarsfördelningen. Men energiministern gav

inget besked. Programrådet återkom vid olika tillfällen med skrivelser i ärendet, men inte heller nu ville energiministern lämna besked.

Att trepartiregeringen inte kunde ta sig samman och starta utredningsarbetet är naturligtvis djupt beklagligt. Men vad Carl Tham nu avslöjar i sitt svar är tyvärr inget mindre än en skandal. Vad man kan nysta fram ur Carl Thams väl inlindade formuleringar är ju detta: trots att det fanns ett utredningsförslag, trots att remissbehandlingen var klar, trots att remissopinionen i stort sett tillstyrkte, trots att programrådet uppvaktade och skrev, ja, trots allt detta började man inte ens bereda ärendet i industridepartementet.

Carl Tham stryker särskilt under att frågan är mycket betydelsefull men säger samtidigt att den inte beretts i industridepartementet i mer än några månader. Varför började man inte bereda frågan långt tidigare? Ibland beskyller man sköldpaddor för att vara långsamma, men i jämförelse med Fälldinregeringen kan de nog känna sig som gaseller.

Virrarret inom energipolitiken har lett till miljardförluster och utsatt många människor för onödiga påfrestningar därför att de inte fått besked i tid. Det som vi nu diskuterar är bara en mindre del av den totala energipolitiken, men det är ändå en stor plump i trepartiregeringens protokoll.

Därför välkomnar jag att vi nu äntligen har fått ett besked. Carl Tham har skridit till verket utan onödigt dröjsmål, och det är utmärkt.

Men när det gäller hur arbetet skall inriktas finns det nog två saker som vi måste diskutera, Carl Tham. Den första är vilken sorts avfall som utredningen skall ta hänsyn till. Den andra gäller en formulering i svaret som gör mig djupt oroad. Den formuleringen får mig att undra om energiministern verkligen har klart för sig hur en slutförvaringsstation kommer att fungera.

Men först frågan om olika sorters avfall: Utredningen gäller kärnkraftens radioaktiva avfall. Men det finns också en massa annat radioaktivt avfall som inte skiljer sig på något avgörande sätt från kärnkraftsavfallet när det gäller strålning eller hur det bör tas om hand och slutförvaras. Det riktiga måste vara att slutbehandling och slutförvaring samordnas för olika radioaktiva avfall, som i stort sett har likvärdig karaktär.

Därför undrar jag nu: Hur blir det med avfallet från Studsvik, där forskningsverksamheten och f. ö. också rivningsavfallet innebär stora volymer och lång radioaktiv livslängd? Hur blir det med det radioaktiva avfallet från industrin? Hur blir det med de radioaktiva ämnena från sjukvården? Hur blir det när vi har konsumentartiklar med radioaktiva strålningskällor? Jag tänker särskilt på om vi får allt fler brandvarnare med alfastrålande ämnen. Då får vi ett avfallsproblem som vi absolut inte kan försumma.

Med andra ord: Kan energiministern bekräfta att utredningen inte är snävt avgränsad till kärnkraftens radioaktiva avfall? Kan energiministern bekräfta att Studsvikavfallet, att den industriella och medicinska användningen av radioaktiva ämnen, att konsumentartiklar med radioaktiva strålkällor – att

allt detta kommer att beaktas av den utredning som snart skall se dagens ljus?

Jag är djupt oroad över det svar jag har fått på en punkt. Energiministern säger nämligen att det bör ankomma på kärnkraftsproducenterna att svara för projektering och byggande av nödvändiga anläggningar. Det betyder att även slutbehandlings- och slutförvaringsstationen skall tas fram av kraftindustrin. Därmed bryter Carl Tham upp den enighet som skapades i Aka-utredningen. Där var företrädare för samtliga riksdagspartier överens om att det borde bildas en statlig organisation, som skulle svara för all långsiktig hantering av radioaktivt avfall och därmed sammanhängande arbetsuppgifter. Utredningen fann det angeläget att den statliga organisationen på ett tidigt stadium skulle ta ansvaret för de omedelbart aktuella uppgifterna. Det innebär att huvudmannaskapet för slutförvaringsfunktionen bör ligga hos en part, nämligen samhället, under såväl byggandet som driften.

Om nu Carl Tham ger utredningen som utgångspunkt att byggandet av slutförvaringsstationen skall ligga i kraftproducenternas händer låser han direktiven så att utredningen inte kan belysa det som var Aka-utredningens huvudalternativ, nämligen en statlig organisation som skulle ha hand om slutförvaringens projektering, byggande och drift.

Jag har i min brevlåda fått en broschyr från folkpartiet där det om den nya regeringen heter: Vi är ute efter resultat. Och Carl Tham säger där att energipolitiken skall utformas så att den kan få bredaste möjliga stöd i riksdagen och bland väljarna. Det är bra. Men med den låsning som här tydligen föreligger kan det hända att vi nästa höst får ett utredningsförslag där man inte haft möjlighet att belysa just det organisationsalternativ som en riksdagsmajoritet kanske tycker är det enda rimliga och riktiga. Är inte Carl Tham oroad över detta? Därmed skulle ju ytterligare dyrbar tid gå förlo-rad.

Jag vill sluta med att vädja till Carl Tham att tänka om på den här punkten. Pröva den här frågan en gång till utan prestigesynpunkter, utan liberal dogmatism! Carl Tham vill väl ändå inte att i folkpartiets Sverige de liberala dogmerna går före säkerheten och en förnuftig organisation?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill helt kort kommentera de två frågor som Jan Bergqvist ställde avslutningsvis i sitt anförande.

Regeringen har för avsikt att i särskild ordning ta upp frågor som gäller annat avfall än det som kommer från kärnkraftsanläggningar. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att ge statens kärnkraftinspektion ett särskilt uppdrag när det gäller just Studsviks avfallsfrågor, som är av stor vikt i sammanhanget. Andra avfallsfrågor får handläggas på sedvanligt sätt och i första hand beredas med utgångspunkt från strålskyddsinstitutets ansvar på detta område.

Jag tror att det är värdefullt att vi nu får till stånd en utredning som tar upp just frågan om organisationen av hanteringen av avfallet från kärnkraften. Det utesluter självfallet inte att man också föreslår lämpliga samordningsåt-

gärder när utredningsuppdraget väl är fullgjort.

Vad gäller den andra frågan, om ansvaret för byggande av anläggningar för slutförvaring av kärnkraftens radioaktiva avfall, vill jag säga följande.

Rent principiellt anser jag att det är riktigt att det är kärnkraftsproducenterna som svarar för projektering och byggande av dessa anläggningar. Det är också den grundtanke som låg bakom villkorlagen, och den har ju gett resultat så till vida att kärnkraftsbolagen på förhållandevis kort tid har tagit fram ett projekt, som f. n. är föremål för fortsatt bearbetning.

Om man så småningom skall ta steget från projektering till projektets förverkligande i de olika leden är det naturligt att kärnkraftsindustrin har ansvaret. Det är då också naturligt att den tar det direkta ansvaret för själva anläggningen och dess konstruktion och drift. Om man så att säga skall växla över vid den tidpunkten, kan det som alltid i sådana sammanhang uppstå betydande problem. Erfarenheterna visar att man vid övergång från en organisation, som har planerat, till en ny organisation, som skall ta ansvar för den fortsatta driften, lätt möter en rad olika svårigheter.

Självfallet har dock, som jag framhöll i mitt svar, staten ett övergripande ansvar på det här området – såväl ett ansvar för tillsynen som ett ansvar på längre sikt. Jag vill gärna säga till Jan Bergqvist att jag inte har några speciella lösningar på den här punkten. Enligt min mening är det här det huvudalternativ som bör utredas, men jag vill inte utesluta att utredningen också skall kunna ta upp de andra alternativ som Jan Bergqvist vill förorda. Jag delar hans uppfattning, och jag står helt och hållet för vad jag sade i den återopade broschyren, nämligen att det är angeläget att vi i de här frågorna kan få så breda lösningar som möjligt. Då vore det olyckligt, om vi inte i direktiv till utredningar kunde ge utrymme för olika möjligheter.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag tog upp tre frågor i mitt tidigare inlägg. Den första gällde att den här utredningens tillsättande har fördröjts på ett orimligt sätt utan några sakliga skäl. Jag bara noterar att Carl Tham inte hade någon invändning mot min beskrivning och kritik på den punkten.

När det gäller de andra frågorna, om inriktningen av arbetet, kom Aka-utredningen, som studerade saken väldigt noggrant, fram till att det borde tas ett samlat grepp kring hantering och förvaring av radioaktivt avfall av ungefär samma slag, oavsett om avfallet kom från kärnkraft eller inte. Nu framgår det att Carl Tham tänker sig att släppa det samordnade greppet. Man skall ha olika utredningar om vad som skall hända med avfall från sjukvården, från industrin och från konsumentartiklarna; det hela är litet oklart. Studsviksavfallet kommer att bli föremål för en särskild utredning. Jag tycker det är beklagligt att man inte från början tar det här gemensamma greppet kring allt avfall som är av likvärdigt slag och som därför bör behandlas och slutförvaras på likartat sätt.

Om man vill hålla staten borta så mycket som möjligt, kan man naturligtvis tycka att det är bra att skilja ut det avfall som kommer från andra källor än kärnkraften. Men om man ser avfallet i helhetsperspektiv blir det ännu

orimligare att just elkraftsproducenterna skall bygga slutförvaringsanläggningen och dessutom ha hand om driften, som vi här fick veta.

Vad Carl Tham gör nu, när han talar om att det är kärnkraftsproducenterna som skall ha hand om slutförvaringen, är ju att han går tvärt emot vad som var en självklarhet för liberalen Rune Ångström, för moderaten Anders Wijkman, för centerpartisten Einar Larsson och övriga ledamöter i Aka-utredningen, nämligen att slutbehandling och slutförvaring är en samhällets uppgift. Det är samhällets uppgift att ta fram anläggningarna och sköta driften. Att man sedan kan finansiera det hela med avgifter för kraftbolag och andra är en annan sak.

Jag noterar med tillfredsställelse att Carl Tham ändå är beredd att ge en öppning här. Trots att han har hamnat på en olycklig linje är han tydligen beredd att utfärda direktiven på ett sådant sätt att det som var Aka-utredningens huvudalternativ skall kunna belysas i utredningen, och det vill jag gärna ta fasta på.

Men jag vill också passa på att nämna att i Finland har det gjorts en liten utredning om hantering av kärnavfall. Det är intressant att notera att man i Finland, som låg efter oss i de här sammanhangen, under de senaste två åren har hunnit långt förbi oss. Det är väl bra för Finlands del, men det kan möjligen också säga en del om hur det har stått till i Sverige, när vi blivit så rejält passerade. I den finska utredningen finns några synpunkter som jag vill delge Carl Tham.

Där sägs att som de viktigaste fördelarna med en statlig organisation för kärnavfallshanteringen kan nämnas att det slutgiltiga omsorgsansvaret för använt kärnbränsle och radioaktivt avfall övergår entydigt till staten och att organisationen är stabil. De riskfaktorer som hör ihop med privat verksamhet försvinner, då man inte behöver gardera sig för att bolaget t. ex. kan upphöra att existera. De procedurer som behövs för att grunda organisationen är relativt enkla – inget delägaravtal med kraftbolagen är nödvändigt. Anskaffande av förläggningsplats stöter antagligen inte på lika stora svårigheter som vid andra företagsalternativ. Och så säger utredningen att när man beaktar verksamhetens natur och långvarighet och vad som är en allmän fördel samt de förutsättningar som ställs på organisationens varaktighet och det faktum att en organisation för kärnavfallshantering i sista hand behövs för slutförvaringsändamål och man bedömer organisationsalternativens goda och dåliga sidor, så blir resultatet att ett statligt affärsföretag är en lämplig form för den slutförvaringsorganisation som grundas för kärnavfallshantering.

Det finns också en del andra synpunkter i den här utredningen som man kunde diskutera. Jag skall inte göra det nu, men jag hoppas verkligen att "parentesen" med om villkorslag och liknande kommer att ersättas med en mer realistisk diskussion om vilka krav som bör ställas på organisationen för den slutliga förvaringen av kärnkraftsavfall och annat avfall.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jan Bergqvist är en aning hastig att tolka min tystnad vad avsåg hans inledande synpunkter beträffande trepartiregeringen som ett

Måndagen den
11 december 1978

*Om hanteringen
av kärnkraftsavfall*

instämmande. Det vill jag kanske ändå inte göra. Jag tycker nog att där fanns en del lätta överdrifter.

Vad Jan Bergqvist missar är bl. a. att vi under den här tiden har fått fram ett mycket konkret projekt för hur man praktiskt skall lösa avfallsfrågan. Därvidlag tror jag att man utan tvekan kan säga att Sverige nu befinner sig absolut i täten. Det är också det intryck jag fick när jag nyligen besökte INFCE:s plenarmöte i Wien, där vi hade en del informella kontakter med företrädare för andra länder. Där finns ett mycket stort intresse för de praktiska lösningar som har tagits fram i Sverige vad gäller avfallshanteringen. Det kan argumenteras fram och tillbaka – vi behöver inte gå in på den debatten här – om det hade varit möjligt att få fram detta på något annat sätt. Men det kan inte bestridas att det har tagits fram med stor snabbhet och att metoden att lägga en stark press på i det här fallet de ansvariga producenterna så till vida visat sig framgångsrik.

Jag tror också att Jan Bergqvist och jag är överens i långa stycken. Vad vi diskuterar är en praktisk fråga för framtiden. Jag har redan sagt att den inte är låst till någon absolut given uppläggning.

Självklart skall här finnas ett samhällsansvar. Likaså är det självklart – och det har också Jan Bergqvist bekräftat – att kraftproducenterna skall ha ett finansiellt ansvar. Vidare är det klart att producenterna måste ta ett ansvar för den praktiska hanteringen fram mot de slutliga anläggningarna. Enligt min mening finns det starka skäl som talar för att de också tar ansvaret för anläggningarna, men jag vill alltså inte utesluta den andra möjligheten.

Aka-utredningen var på många sätt ett utmärkt aktstycke, men med all respekt för den blev det dock inget heligt dokument. Det måste ges möjligheter att efter hand och med ledning av de erfarenheter som vi har gjort av att lägga uppgifter på producenterna också något korrigera de slutsatser Aka-utredningen kom fram till.

Samhället har dock, som sagt, ett självklart ansvar både för att driva fram tillfredsställande lösningar och för att se till att de kommer till stånd på ett tillfredsställande sätt. Det blir i slutändan trots allt närmast en praktisk fråga om hur man bäst arrangerar uppförandet och driften av anläggningarna.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! När jag talade om att Finland hunnit i kapp Sverige, gällde det just organisationsfrågorna. Det går nog inte att bestrida att på det området har det varit dött i Sverige under lång tid, under den borgerliga tiden.

Jag förstår att Carl Tham försöker mildra kritiken här, men han preciserar inte på vilka punkter han har annan mening än jag gav till känna i mitt första inlägg. Min kritik mot Fälldinregeringens energipolitik drabbar också folkpartiet. Ni satt med i den borgerliga trepartiregeringen, och ni har därför lika stort ansvar för de försummelser som begåtts, för de beslut som fattades och de som inte fattades.

Man skall ju göra klart för sig att KBS-projektet arbetar med den tekniska principlösningen. Där handlar det om att beskriva hur de olika hanteringsstegen tekniskt skall utformas. Man skall redovisa de geologiska förutsätt-

ningarna för slutförvaring, man skall peka ut en eller flera platser där de förutsättningarna uppfylls, man skall analysera säkerheten.

Men det hindrar ju inte att vi samtidigt kan ta itu med de finansiella och organisatoriska frågorna. Skulle man inte kunna göra det mycket tidigare än vad som har skett, så skulle man inte kunna göra det i dag heller, för med samma logik borde man också avvakta de diskussioner som skall äga rum i energi- och miljörådet, som Carl Tham har aktualiserat.

Om man tittar på de två senaste budgetpropositionerna i detta ärende finner man att det sägs i januari 1977:

”Frågorna om kärnkraftens radioaktiva avfall underkastas f. n. en ingående granskning.”

Därefter talas det litet om vad som skall ingå i underlaget för granskningen, och sedan sägs:

”När det gäller frågorna om organisationen av hanteringen av det radioaktiva avfallet och det utbrända bränslet avser jag att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag till åtgärder.”

Det är alltså en klar skillnad mellan å ena sidan arbetet på den tekniska lösningen av principfrågorna och å andra sidan de organisatoriska frågorna.

I januari 1978 står det följande:

”Arbetet med de organisatoriska frågorna bör bedrivas med sikte på att ett förslag till samlad lösning av hithörande problem skall kunna presenteras senast under våren 1979.”

Så blir det inte, har vi nu fått veta. Det blir våren 1980, och därmed har alltså trepartiregeringen inte kunnat uppfylla de förväntningar som man här skapade i sin egen skrivning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om fritidsaktiviteter för barn

Socialministern GABRIEL ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Leif Zetterbergs* (c) den 23 november anmälda interpellation, 1978/79:98, och anförde:

Herr talman! *Leif Zetterberg* har ställt flera frågor till mig med anledning av de bidrag som har anslagits ur allmänna arvsfonden för försöksverksamhet med fritidsaktiviteter för barn samt om de förslag som 1968 års barnstugeutredning lämnade i början av år 1976 i betänkandet *Barns sommar*.

Låt mig inledningsvis konstatera att de fritidsaktiviteter som olika ungdomsorganisationer bedriver har stor betydelse för barns och ungdomars utveckling. Bidrag till organisationerna utgår i reguljära former från anslag under utbildningsdepartementets huvudtitel. Under flera år har från allmänna arvsfonden anvisats medel för försöksverksamhet med fritidsaktiviteter på sommaren för barn och ungdom som kunnat sökas av såväl organisationer som kommuner. Jag anser mig kunna räkna med att

bidragsgivningen haft betydelse för utvecklandet av nya idéer och former för organisationernas verksamhet. Självfallet får inte en bidragsgivning – allra minst av denna karaktär – steln i sina former eller motverka sitt syfte. Bidrag bör utformas så att de ger utrymme för en långsiktig planering. Anledning finns att se över den fortsatta bidragsgivningen från allmänna arvsfonden för ifrågakvarande ändamål.

Syftet är bl. a. att med utgångspunkt i synpunkter från organisationerna bedöma hur en eventuell fortsatt bidragsgivning kan utformas.

Det förslag till nytt statsbidrag till kommunerna som har lagts fram av barnstugeutredningen i betänkandet Barns sommar anser jag inte kunna ligga till grund för en proposition till riksdagen. Frågan om statens bidrag till kommunerna bereds inom regeringskansliet på grundval av kommunalekonomiska utredningens förslag, vars huvudlinje är att antalet specialdestinerade statsbidrag skall begränsas och att tyngdpunkten i stället skall ligga i generella skatteutjämningsbidrag.

LEIF ZETTERBERG (c):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka socialministern för interpellationssvaret, som i sig innebär vissa positiva besked men där socialministern i det stora hela bortser ifrån att beröra den aktuella situationen och de frågor jag ställt.

En av mina frågor löd: När kommer försöksverksamheten att övergå i mera permanenta former? Jag tolkar socialministerns svar som att vi är överens om att nuvarande ordning är olycklig. En förändring med det snaraste är nödvändig. Socialministern säger att en fortsatt bidragsgivning får utformas i samråd med organisationerna. Delar socialministern de åsikter som framförts av ett flertal barn- och ungdomsorganisationer? De kräver att bidragen skall fördelas som generella utvecklingsbidrag.

En annan av mina frågor löd: Vilken plan har regeringen för sitt arbete med sommarverksamhet? Skall man tolka socialministerns svar på denna fråga så att några initiativ inte kommer att tas av regeringen? Kommer regeringen att förbigå Barns sommar med att endast hänvisa till den kommunalekonomiska utredningen? Jag delar bedömningen att vi inte i dagsläget är betjänta av nya specialdestinerade bidrag. Men det är inte detta som Barns sommar handlar om. Utredningen föreslår generella förstärkningar av såväl det statliga som det kommunala stödet till ungdomsorganisationerna för att dessa skall kunna möta de krav som en utökad sommarverksamhet ställer.

Den försöksverksamhet med sommaraktiviteter för barn som initierades av barnstugeutredningen är nu inne på sitt sjunde år. Försöksverksamheten har resulterat i många väl genomarbetade projekt. Dessa har dokumenterats i olika rapporter och publikationer från socialstyrelsen. Det finns alltså underlag för ett fortsatt arbete här i mer permanenta former. Från ungdomsorganisationerna har man alltsedan 1976 väntat på att förslag i den riktningen skulle presenteras. Man har tröttnat på anslaget dagsländekaraktär.

Från kommunerna har man också riktat skarp kritik mot dessa försökspengar. Vilken verkan tror socialministern att de 1–2 miljoner som delas ut till

kommunerna kan ha? Vi vet att kommunerna redan fastställt sina budgetar för 1979. De har alltså inte möjlighet att komplettera med ytterligare egna pengar. De är heller inte säkra på att få några som helst pengar på sina ansökningar. I likhet med ungdomsorganisationerna kommer flertalet kommuner att helt i onödan arbeta med ansökningshandlingar. Vid årets fördelning noterades 389 ansökningar till ett sammanlagt värde av ca 40 miljoner. Av dessa 389 ansökningar beviljades 139 till ett sammanlagt värde av 4,5 miljoner. Borde inte en slutsats av detta vara att man redan för nästa år slopar anslagen till kommunerna, helt i linje med den kommunalekonomiska utredningens förslag, och att man i stället i mer generella former tillför ungdomsorganisationerna de medel som står till förfogande?

I kommunerna väntar man på vad som skall hända med Barns sommar och de förslag som där presenterats. Det är därför viktigt att socialministern kan ge ordentliga besked på denna punkt. Är beskedet att regeringen inte kommer att göra någonting? Eller skall man utläsa något annat mellan raderna?

Som jag tidigare sagt innehåller Barns sommar mer än förslaget om 300 kr. i statsbidrag till sommarverksamhet. Det är angeläget att förslagen blir belysta. Ferieverksamhet och sommarverksamhet för barn har en viktig social funktion att fylla. Det är av betydelse att denna verksamhet kan finna mer permanenta former. Ungdomsorganisationerna är beredda att ställa upp för sin del, men de vill ha rejäla besked, så att de kan lägga in denna verksamhet i sin långtidsplanering.

Socialministern aktualiserar i svaret en översyn av medlen vad gäller allmänna arvsfonden. Enligt min uppfattning är det viktigt att denna översyn inte bara berör de medel som utgår till sommarverksamhet. En total översyn av statuterna för arvsfonden vore befogad. En sådan skulle då bl. a. ta sikte på att finna former för en decentraliserad organisation för fördelning av medel för att därigenom skapa största möjliga samordning mellan behov och resurser. Det skulle också kunna leda till en avbyråkratisering av handläggningen.

Folkrörelsernas ekonomiska frågor är föremål för utredning inom kommundepartementet. Enligt vad jag inhämtat berörs i detta sammanhang de olika former av projektstöd som i dag finns. Jag förutsätter att den översyn som socialministern är beredd att medverka till kommer att ske i nära samråd med detta arbete för att vi på så vis skall kunna få ett samlat grepp på bidragsfrågorna vad gäller folkrörelserna. En samordning av samhällets bidragsgivning till folkrörelserna framstår som alltmer angelägen.

Socialministern delar tydligen min och ungdomsorganisationernas bedömning, att en översyn av bidragsgivningen till sommarverksamhet för barn är angelägen. På så sätt kan man medverka till en bidragsgivning som ger utrymme för långsiktig planering.

På vilket sätt kommer ungdomsorganisationernas synpunkter att kanaliseras? Vilket samråd kommer att ske med statens ungdomsråd och den beredningsgrupp som förbereder besluten i dag om beviljning av medel? Inför det nya ansökningstillfälle som nu utlysts skedde inget samråd med dessa organ. Speciellt är det anmärkningsvärt att den beredningsgrupp som finns

inte kontaktades. Om så hade skett skulle vi kanske ha sluppit mycket av den kritik som nu riktas mot den aktuella bidragsgivningen.

Den försöksverksamhet som initierades 1971 av 1968 års barnstugeutredning har fört mycket positivt med sig. Men vi befinner oss nu i ett skede där vi måste skapa ekonomiska förutsättningar för en permanent sommarverksamhet. Vi måste lämna dagslädestadiet. Pappan bör för länge sedan vara urväxt.

Med hänsyn till att barnomsorgen är en av de prioriterade sektorerna, så bör vi såväl i statsbudgeten som i kommunernas budgetar få utrymme för en permanent satsning på sommaraktiviteter för barn.

Barn- och ungdomsorganisationerna har i dag samlats till en överläggning i riksdagshuset för att diskutera hur försöksverksamheten på ett rimligt sätt skall kunna anpassas till organisationernas sätt att arbeta samt hur de förslag som finns i betänkandet Barns sommar skall kunna förverkligas. Vilket besked kan socialministern ge dessa?

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Interpellanten och jag tycks vara överens i långa stycken. Vi är överens om att det är viktigt – och det är grundläggande – att det finns verksamhet på sommaren som kan ge meningsfull sysselsättning åt de många barn som annars inte skulle ha något att göra därför att deras föräldrar förvärvsarbetar och bara har en ganska kort ledighet. Det är det viktiga. Vi är säkert också överens om att det i betänkandet Barns sommar finns en mängd praktiska uppslag som man ute i kommunerna kan förverkliga utan att vänta på några nya statliga beslut. Även i landstingen kan man göra en del. Jag noterar också att interpellanten tycker att det är ett positivt besked som ges här, att vi skall göra en översyn av bidragsgivningen från den allmänna arvsfonden.

När det gäller de mera kritiska synpunkterna inskränker jag mig till att ta åt mig och försvara mig för det som har gjorts efter regeringsskiftet. Regeringsskiftet ägde rum den 18 oktober. En vecka senare fattade regeringen beslut om att anslå dessa pengar till försöksverksamheten. Anledningen till det var att jag fick besked om att intressenterna, bl. a. organisationerna, så fort som möjligt ville veta hur det skulle gå med pengar för nästa år. Det fanns inte då någon annan möjlighet än att i stort sett upprepa tidigare års beslut om försöksverksamhet. Att då sätta i gång en utredning om en mer permanent bidragsgivning – en översyn av den typ som jag här nämnt – hade lett till att pengarna för det kommande året hade blivit ytterligare försenade. Det bedömde vi inte som rimligt, och jag tror inte att organisationerna hade uppskattat en sådan lösning. Om Leif Zetterberg har någon kritik mot att en sådan översyn inte redan var gjord, bör han rimligen framföra den till den förutvarande socialministern, som jag utgår från att han har bra kontakt med.

I interpellationen ställs en rad detaljfrågor. Huvuddelen av dem besvaras med att vi har för avsikt att göra en översyn av bidragsgivningen. Då finns det inte anledning att göra några mer bestämda uttalanden om vad den skall leda

fram till. Jag har sagt att vi skall göra en översyn, och den skall som utgångspunkt ha bl. a. de synpunkter som organisationerna har framfört i sin skrivelse.

Det är självklart att organisationerna är intresserade av mer generella bidrag – det är en tendens i tiden. Samtidigt vill jag gärna säga att det, både när det gäller bidrag till organisationer och till kommuner, finns ett intresse av att på ett eller annat sätt förvissa sig om att det får en stimulans effekt om man inför ett nytt bidrag. Den synpunkten måste också vägas in när vi tar ställning till hur bidraget skall utformas. Mer än så vill jag inte säga, eftersom det skall göras en översyn. Vi har för avsikt att i det sammanhanget lyssna på organisationerna.

Det är klart att jag inte svarar på interpellantens sjätte fråga om vilka förslag som kommer i budgetpropositionen. Jag vet inte om Leif Zetterberg hade väntat sig att jag skulle stå här och nu berätta om vad som kommer i budgetpropositionen. Det kommer jag i varje fall inte att göra. Förslagen kommer ju ganska snart att vara bekräftade i vanlig ordning.

Det besked som jag har att ge de organisationer som har samlats här och de som över huvud taget är intresserade är alltså följande. Så snart som möjligt efter regeringsskiftet fattade vi beslut om att ställa medel till förfogande och uppdrog åt socialstyrelsen att gå ut med en inbjudan – det gjorde den också – enligt ungefär samma tidtabell som har gällt tidigare år. Den tid som vi nu har på oss till nästa år skall vi använda för att göra en översyn så att vi kan undanröja de olägenheter som kan finnas med den nuvarande metodiken.

LEIF ZETTERBERG (c):

Herr talman! Vi är tydligen överens om att det måste ske någonting beträffande den fortsatta bidragsgivningen i vad gäller sommaraktiviteter för barn. Vad vi diskuterar är delvis två bitar av det här.

Den ena gäller den nu aktuella situationen. Här har jag ställt ett antal frågor bl. a. om möjligheten att utesluta de 1–2 milj. kr. som kan beräknas utgå till kommunerna och i stället ge dessa pengar till ungdomsorganisationerna. Därmed besparas kommunerna mödan med att utarbeta ansökningar som ändå inte kommer att resultera i några pengar. Samtidigt vet vi också att 1–2 milj. kr. till kommunerna totalt sett är ointressant i detta sammanhang, medan det för ungdomsorganisationerna skulle vara ett värdefullt tillskott. Det är viktigt att kunna få besked på denna punkt.

Ungdomsorganisationerna är också intresserade av en öppen diskussion, och därför vore det intressant, om socialministern ville tala om vilket samråd med ungdomsorganisationerna som kommer att ske. De har för inte så länge sedan framfört sina synpunkter i en skrivelse till socialdepartementet. Även i andra sammanhang har det framförts synpunkter beträffande fördelningen. Så den här frågan har inte dykt upp först i samband med det senaste regeringsskiftet, utan den har diskuterats under flera år. För ett och ett halvt år sedan utvärderades försöksverksamheten av socialstyrelsen. Jag hade hoppats att detta skulle ha lett till att socialministern i höst presenterat förslag om mer permanenta lösningar. Givetvis är inte bara socialministern ansvarig

för handläggningen. Jag klandrar inte honom för det som kan ha skett för bara en månad sedan. Men frågan är, som sagt, inte ny utan har diskuterats under lång tid. Själv har jag diskuterat den med förre socialministern. Därför är det något underligt att vi så här helt plötsligt, en vecka efter regeringsskiftet, fick beslut och propåer till socialstyrelsen.

Den andra delen av frågan gäller de mera långsiktiga åtgärderna för Barns sommar. Barns sommar berör, som jag sade i mitt förra inlägg, inte enbart statsbidragsgivningen. Socialministern har ju också sagt att den skall inordnas i kommunalekonomiska utredningens arbete. Den berör ju olika former för att stimulera barnverksamheten. Såvitt jag har kunnat förstå av mitt kommunalpolitiska arbete väntar man på besked om vad som skall hända med Barns sommar och om det som framkommit under remissarbetet. Såväl kommunerna som ungdomsorganisationerna väntar på besked. Alla är besjälade av en önskan att bedriva en sommarverksamhet, men frågan är i vilka former. Man måste också klara ut det ekonomiska ansvaret, eftersom detta är en del av problemet.

Det vore väl lämpligt, att när vi nu närmar oss det internationella barnåret, kunna ge ett ordentligt besked till Sveriges barn. Kommer förslag att presenteras med anledning av Barns sommar? Jag begär inte någon redovisning av förslagens detaljer, men jag vill få en redovisning för den plan för arbetet med utredningen Barns sommar som regeringen arbetar efter. Det kan innebära att förslag kommer att presenteras i budgetpropositionen, och jag väntar givetvis med intresse på detta. Men det kan också innebära att en principproposition presenteras senare, och här måste man ändå ha kommit så pass långt med arbetet att man vet vad som kan hända under det internationella barnåret. Annars finns risken att vi vid nästa regeringsskifte hamnar i precis samma situation, så att även den nya socialministern riskerar att göra samma misstag. Därför är det värdefullt att få besked, så att vi vet färdriktningen.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Det finns väl ingen anledning för mig att strö salt i några centerpartistiska sår. Leif Zetterberg uttalade att det var underligt att det plötsligt fattades ett beslut. Jag kan bara upprepa att det var den enda möjligheten att ge organisationerna ett snabbt besked om pengarna för nästa år. I övrigt har jag ingen anledning att fördjupa mig i saken ytterligare.

När det gäller utredningen Barns sommar finns det måhända anledning att återkomma till den.

Jag vill understryka de två besked som jag givit i dag. När det för det första gäller statsbidragen kan man inte förvänta sig ett förslag från den nu sittande regeringen om statsbidrag i den form som utredningen föreslagit. Det tycks interpellanten inte heller önska sig. För det andra finns det ingen anledning att ute i kommunerna ha någon avvaktande inställning. Det finns en mängd förslag i utredningen som kan genomföras i kommunerna utan några direktiv från statligt håll. Jag är övertygad om att så också sker redan nu på många håll.

Med anledning av den konkreta fråga som Leif Zetterberg ställde om bidragsgivningen det kommande året vill jag hänvisa till vad jag tidigare sade, nämligen att vi för att ge ett snabbt besked valde att inte nämnvärt ändra på grunderna för denna för det kommande året. Världshistorien slutar trots allt inte i år. En bedömning kommer att ske av de olika projekten, och man kommer att försöka ge pengar till sådana projekt som bedöms ha ett värde från de synpunkter som framförs i de promemorior som socialstyrelsen har sänt ut.

Det viktiga är ändå att bidragen kommer barnen till godo, och jag är övertygad om att de pengar som vi anslår – och vi har ju höjt ramen något – skall komma att leda till en sommarverksamhet som är till nytta och glädje för åtskilliga barn.

Jag upprepar än en gång att vi är ense om att det bör ske en översyn av formerna för framtiden. Det är kanske ändå mera väsentligt än att träta om varför vi befinner oss i det läge som råder just nu.

LEIF ZETTERBERG (c):

Herr talmän! Socialministern har sagt att han är beredd att ta hänsyn till ungdomsorganisationernas synpunkter sådana som de har framställts. Ungdomsorganisationerna är intresserade av att föra en öppen dialog i dessa frågor och konstruktivt medverka till att såväl de pengar som nu är aktuella att fördela som de medel som utdelas i fortsättningen kommer till rätt användning. Är socialministern beredd att i en öppen dialog diskutera dessa frågor med ungdomsorganisationerna?

Jag vill också ånyo beröra den fråga som jag inledningsvis tog upp. Varför togs inga kontakter med den beredningsgrupp inom socialdepartementet som har handlagt dessa frågor, innan man utlyste det nya fördelningstillfället? Den om någon borde ha suttit inne med kunskaperna i detta sammanhang och borde ha varit medveten om den konstruktiva kritik som under flera år har riktats mot såväl kommuner som ungdomsorganisationer.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talmän! Jag har redan svarat på den sista frågan. Det framgick vid regeringsskiftet att organisationerna och andra intressenter önskade ett snabbt besked, och detta var den möjlighet som fanns att ge ett sådant.

På den första fråga som Leif Zetterberg ställde i sitt föregående inlägg, om jag är villig att delta i en öppen diskussion med ungdomsorganisationerna, är svaret självfallet ja. Jag trodde att det framgick av det som jag redan sagt. Jag ser fram emot en sådan diskussion vid ett lämpligt tillfälle i god tid före nästa år.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
11 december 1978

*Om den politiska
situationen i Nica-
ragua*

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 26 oktober anmälda interpellation, 1978/79:56, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat om regeringen avser att vidta några åtgärder i internationella fora för att fördöma brotten mot mänskliga rättigheter i Nicaragua och om jag anser det som hänt där vara tillräckligt viktigt för att motivera ett uttalande av den svenska regeringen. Interpellationen ger mig anledning att beröra de svåra förhållandena i Nicaragua.

Familjen Somoza har sedan 1930-talet omvandlat landet till något som bäst kan liknas vid ett illa skött familjeföretag. Av Nicaraguas 2 250 000 invånare torde närmare hälften vara analfabeter. Den för ett underutvecklat land relativt höga per capita-inkomsten på ca 850 dollar per år döljer enorma ekonomiska klyftor mellan skilda befolkningsgrupper. På landsbygden var per capita-inkomsten 1974 bara 130 dollar. Mellan 20 och 30 % av landets odlingsbara mark ägs av familjen Somoza. Nästan hälften av hemmen saknar sanitära anordningar över huvud taget, och utanför städerna finns rinnande vatten i endast en liten del av bostäderna. Managua, landets huvudstad, drabbades 1972 av en svår jordbävning. Återuppbyggnadsbiståndet som utgick främst från Förenta staterna, använde presidentfamiljen nästan uteslutande till att berika sig själv.

President Carters internationella mänskliga rättighetspolitik har kommit att drastiskt förändra förbindelserna mellan Förenta staterna och Nicaragua. Det direkta ekonomiska och militära biståndet från Förenta staterna har nästan helt upphört från 1976–1977. Den förändrade amerikanska inställningen har säkerligen bidragit till att aktivera oppositionen i Nicaragua.

I slutet av augusti utförde en gruppering inom oppositionen – den s. k. sandinistgerillan – en ockupation av nationalpalatset i Managua. Det blev även startsignalen för en generalstrejk, vilken så småningom övergick i en allmän folkresning. Somozas nationalgarde sattes in för att under blodiga former nedkämpa motståndet. Från månadsskiftet september-oktober förefaller Somoza på nytt ha landet under militär kontroll, även om det är uppenbart att han helt saknar folkligt stöd. Oppositionen mot Somoza har drivits samman i en gemensam front, Frente Amplio Opositor (FAO).

Den internationella reaktionen på händelserna i Nicaragua blev stark. De mänskliga rättigheterna i Nicaragua diskuteras f. n. i FN. En medlingskommission med representanter för USA, Guatemala och Dominikanska republiken har upprättats inom ramen för de amerikanska staternas organisation (OAS). Kommissionen har fört samtal i Nicaragua med å ena sidan Somozaregimen och å den andra FAO.

Vad som för dagen kan sägas är att läget är oklart och att Somoza försöker spela ut sina motståndare mot varandra, vilket självfallet försvårar alla medlingsansträngningar från utomstående. Det är samtidigt högst sannolikt att den väpnade kampen mot Somozaregimen kommer att fortsätta.

I enbart Costa Rica uppskattas antalet nicaraguaner sedan lång tid tillbaka

*Om den politiska
situationen i Nica-
ragua*

till mellan 70 000 och 100 000. Hur många av dessa som är politiska flyktingar är svårt att ange. I samband med de senaste månadernas strider beräknas ytterligare 7 500 nicaraguaner ha sökt sig till Costa Rica, medan knappt 10 000 begivit sig till Honduras. Flyktingsituationens totala omfattning är emellertid svår att exakt bestämma eftersom endast ett fåtal av dem som lämnar Nicaragua anmäler sig hos FN:s flyktingkommissariat eller andra humanitära organisationer.

Den svenska regeringen har med anledning av de senaste månadernas utveckling i Nicaragua beslutat om ett bidrag på 600 000 kr. till Röda korset för hjälp till behövande i Nicaragua, men även till nicaraguanska flyktingar i Honduras och Costa Rica. Det gäller bidrag med bl. a. mat, filter och sängar. Vidare har regeringen lämnat ett bidrag på 90 000 kr. till KFUM/KFUK för hjälp åt nicaraguanska flyktingar i Costa Rica. Detta bidrag omfattar tält, mat, transporter och medicin. Slutligen har Frikyrkan hjälper fått 1 750 000 kr. för att bistå flyktingar i Costa Rica via den nicaraguanska kommissionen för mänskliga rättigheter.

Jag kan slutligen nämna att svenskfinansierade flyktingprogram som tidigare beviljats för Costa Rica, främst avsedda för Chileflyktingar, också kan användas för nicaraguanska flyktingar.

Sverige har alltså i handling sökt hjälpa Nicaraguas hårt drabbade folk. Det är genom flyktingbiståndet som vi just nu mest effektivt kan visa vår solidaritet med förföljda och förtryckta nicaraguaner. Jag har härmed redovisat den svenska regeringens inställning till situationen i Nicaragua. Ingen kan tveka om vår hållning till Somazaregimen. Det är vår förhoppning att pågående ansträngningar inom OAS skall leda till att Nicaragua får en demokratisk regering. Den internationella opinionen mot regeringen Somoza är kompakt. Förhållandena i förtryckets Nicaragua är redan väl kända, senast genom de rapporter som framlagts av latinamerikanska parlamentets kommission för mänskliga rättigheter och en speciell grupp för mänskliga rättigheter inom ramen för OAS. Nicaraguafrågan behandlas alltså inom den närmast berörda organisationen. Mot denna bakgrund har varken Sverige eller någon annan stat f. n. ansett det påkallat med ytterligare initiativ.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Det är ett tack i dubbel bemärkelse, eftersom olika omständigheter gjorde att jag missade att ta emot svaret förra gången.

Den överensstämmelse i uppfattningar om Nicaragua som råder mellan regeringen i Sverige och den svenska riksdagen är glädjande. Denna överensstämmelse fick vi ett bevis på här i kammaren för några dagar sedan när vår motion behandlades och utrikesutskottet i stort sett framförde samma synpunkter som utrikesministern nu har gjort. Det är dock ett par saker, både i utskottsbetänkandet, vilket jag berörde då, och i interpellationssvaret i dag, som jag vill något beröra: det är de, som jag tycker, något omotiverade bugningarna för USA som framträder både här och i utskottets betänkande. Det förhåller sig ju inte på det sätt som det framställs här, att USA:s

ställningstagande efter 1976-1977 skulle på något sätt ha aktiverat opinionen i Nicaragua. Det är tvärtom så, att USA *tvångades* till detta ställningstagande av den våldsamma opinion som fanns i landet och som man inte längre kunde bortse från just på grund av talet om mänskliga rättigheter som Carterregimen hade gått ut med.

Ser man på det som också nämns i interpellationssvaret om vad som hände tidigare under 1970-talet, nämligen att det återuppbyggnadsbistånd som USA lämnade landet ostört fick söka sig vägar som vi måste ogilla, hade man ju då, om man velat påverka den inre situationen i Nicaragua, haft möjlighet att se till att detta bistånd hade kommit till folket och inte till de grupper som man nu tar avstånd från. Det är alltså ganska klart att USA har sitt ansvar där. Jag tycker inte det finns någon anledning att vi här i Sverige gång på gång skall stiga upp och tala om hur bra USA har varit när det gäller Nicaragua.

Ser man frågan historiskt var det f. ö. USA som en gång i tiden tillsatte den förste Somoza som diktator när man på 1930-talet slog ner den av Augusto Sandino ledda folkliga rörelsen.

Man kan inte undgå att gripas av misstanken att den svenska regeringen tar intryck av vad USA tycker i den här frågan. Vi kan jämföra Nicaragua med Grekland på 1960-talet, där vi också agerade väldigt ampert och var stora i orden på många sätt. Vi t. o. m. kallade hem vår ambassadör i Grekland när juntan år 1967 tog makten. Även den gången markerade USA sitt missnöje samtidigt som man där understödde juntans agerande i Grekland.

Detta ger mig anledning att ställa frågan till utrikesministern, om Sverige skulle agera likadant oavsett vilken ställning USA intar i de mellanamerikanska staterna.

F. ö. är det – som jag sade redan när vi talade om detta i kammaren när utskottet hade behandlat frågan – inte enbart den amerikanska staten det rör sig om, utan det är framför allt de stora bolagen som styr och ställer i de mellanamerikanska staterna. Vi vet att United Fruit har utnyttjat landet och dess befolkning – vi fick en ny bekräftelse på det i ett TV-program för någon vecka sedan. Det har alltså skett samtidigt som den amerikanska staten år 1976 och 1977 klart har tagit avstånd från brott mot de mänskliga rättigheterna.

Verkan av att bryta den ekonomiska och militära hjälpen är också en sak som kan diskuteras. Har man byggt upp en militär organisation och en armé som är väl organiserad och välutrustad, behöver det inte betyda någonting särskilt om man avbryter denna ekonomiska och militära hjälp ett kort ögonblick – den fungerar ändå. Och det är ju också vad den gjorde i somras; trots att den amerikanska hjälpen då var avbruten, var det ingenting som hindrade det nicaraguanska nationalgardet att slå ner den folkliga resningen. En kortsiktig uppsägning av sådana avtal betyder således inte mycket.

Frånsett allt detta tycker jag att den svenska regeringens ställningstagande är positivt liksom det är bra att den har gett den humanitära hjälpen på det kraftiga sätt som jag måste medge har skett. Jag tycker detta är bra. Förhoppningsvis kommer hjälpen att fortsätta, och den kan kanske också

*Om den politiska
situationen i Nica-
ragua*

utökas. Det finns naturligtvis i sådana här fall plats för hur mycket hjälp som helst. Vi har självklart begränsade resurser, men positiva insatser har gjorts och det som skett har varit bra.

Jag ställer mig dock något kritisk när utrikesministern här hänvisar till att frågan behandlas inom OAS och säger att Sverige inte har några möjligheter att göra några markeringar eller ta några initiativ. Man kan ju då ånyo jämföra med Grekland 1967. Vilka diplomatiska förbindelser har vi med Somoza-regimen? Erkänner vi den fortfarande, och finns det i så fall inte anledning att göra en markering och på det sättet ytterligare visa Sveriges ståndpunktstagande?

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Får jag först konstatera att interpellanten och jag är ganska eniga beträffande läget i Nicaragua, och jag konstaterar också att interpellanten är ganska nöjd med vad den svenska regeringen har gjort, med den hållning vi intar och det stöd och den hjälp som vi på humanitär grund ger till flyktingar från Nicaragua.

Oswald Söderqvist frågar sig om vårt uttalande stämmer, att den amerikanska hållningen spelar roll för att förändra läget i Nicaragua och ger större chanser till en styrelse med folkligt stöd. Han ifrågasätter att den amerikanska inställningen spelar någon roll härvidlag och han frågar sig om också den svenska hållningen är intagen i ljuset av vad Amerika tycker.

Visst håller jag med honom om att bolagen har haft betydelse för utvecklingen i Nicaragua. Och visst har också den amerikanska hjälpen tidigare inneburit ett stöd för Somozaregimen. Men jag tror dock att man måste ge president Carter förtjänsten av att ha intagit en annan hållning när det gäller skyddet av de mänskliga rättigheterna i världen än man tidigare gjorde. Han har intagit en mycket mera engagerad, mycket mer demokratisk hållning. Jag tycker att man skall ge president Carter det erkännandet. Hans hållning har spelat stor roll på andra håll i Latinamerika och det spelar f. n. mycket stor roll i Nicaraguafallet.

Men jag vill försäkra Oswald Söderqvist att vår hållning är helt oberoende av vad president Carter gör. Vi är fullt beredda att kritisera USA för dess hållning antingen det gällde Nicaragua tidigare eller i andra sammanhang. Jag tror att regeringens uppträdande också bär syn för sägen. Vi tvekade aldrig tidigare att kritisera amerikanerna för deras krig i Vietnam. Vi har nyligen varit kritiska i FN mot både USA:s och övriga västmakters hållning när det gäller södra Afrika. Jag stod här i kammaren i förra veckan och uttalade mig kritiskt om neutronbomben och framförde våra önskemål om att man inte skulle igångsätta fabrikation av detta vapen. Jag har själv under många år som tjänsteman i utrikesdepartementet på det internationella planet drivit krav på att man skall få till stånd ett totalförbud mot napalm, någonting som amerikanerna envist har motsatt sig.

Jag tror därför inte att Oswald Söderqvist behöver vara det minsta ängslig för att vi på regeringssidan skulle behöva ta hänsyn till vad amerikanerna tycker innan vi uttalar oss. Det vore naturligtvis helt felaktigt, lika litet som vi

behöver ta någon hänsyn till vad andra stormakter eller supermakter tycker. Vi har full frihet att från svensk sida tala ur skägget.

Jag vill också kommentera några speciella punkter. Oswald Söderqvist frågade om vi erkänner Somozaregimen. På denna fråga är svaret att svensk praxis är att inte erkänna regeringar utan stater. Därför finns inte något behov av att uttala sig på den här punkten om Somozaregimen. Vi hoppas att en förändring skall ske.

Men låt mig sedan beröra några nya utvecklingslinjer som har tillkommit under de allra senaste dagarna i Nicaraguas situation. När interpellationssvaret skrevs i förra veckan hade vi ännu inte rapporter om en resolution som sedan dess har lagts fram i FN:s generalförsamling. Det hände i fredags. Det var Venezuela som ganska plötsligt tog ett initiativ till en resolution riktad mot Nicaragua. Den är hållen i ganska kraftiga ordalag. Den uttalar sitt kraftiga ogillande, på engelska censures, av undertryckandet av civilbefolkningen i Nicaragua och överträdelsen av Costa Ricas suveränitet. Den begär av de nicaraguanska myndigheterna att de skall säkra respekt för mänskliga rättigheter och för medborgare i landet i enlighet med FN:s stadga. Den uppmanar också till en fortsättning av de internationella ansträngningarna att åstadkomma en fredlig lösning av den interna konflikten i Nicaragua.

Den här resolutionen lades alltså fram litet plötsligt i förra veckan. Det var 68 stater som röstade för den. Dit hörde Sverige och de övriga nordiska länderna. Det var två stater som röstade emot, däribland naturligtvis Nicaragua, och det var 34 stater som avstod från att rösta. Förslaget lades fram i FN:s första utskott under ärendet Stärkandet av internationell fred och säkerhet. En del kritik framfördes för att det var fel utskott.

Från svensk synpunkt tycker vi att det är glädjande att resolutionen har antagits, för det första därför att vi menar att det ökar trycket på Nicaragua, för det andra därför att vi också ser det som ett intressant prejudikat att generalförsamlingen på detta sätt går in och granskar den interna situationen i ett medlemsland. Det finns naturligtvis en lång serie av prejudikat i den riktningen, som började med resolutionerna beträffande indier i södra Afrika och som sedan gått vidare och handlar om Chile och en del andra länder. Men fortfarande är motståndet i FN ganska kraftigt mot ställningstaganden från församlingens sida. Vi kan konstatera att även när det gäller den här resolutionen var bland de avstående länder som Etiopien, Nigeria, Tanzania, Zaire och Zambia. Deras bevekelsegrunder för denna inställning var snarast att de såg resolutionen som en inblandning i de interna angelägenheterna. Från svensk sida har vi inte den hållningen. Vi anser att det är tilltalande att generalförsamlingen bekymrar sig om läget när det gäller de mänskliga rättigheterna också inne i skilda stater.

Får jag också nämna något om det senaste läget beträffande medlingsansträngningarna. OAS tillsatte ju en kommission bestående av USA, Guatemala och Dominikanska republiken för att försöka, som det hette, medla mellan oppositionen och de styrande myndigheterna i Nicaragua och även för att lösa de kontroverser som uppstod med grannstaterna.

Motståndsfrenten i Nicaragua ställde som villkor för att man skulle

acceptera någon sorts medling dels att det skulle ges amnesti åt politiska fångar, dels att undantagstillståndet skulle hävas, dels att radio- och TV-censuren skulle hävas och slutligen att Somoza skulle lämna landet. Läget är nu det att Somoza har accepterat i varje fall de tre första villkoren, alltså att amnesti ges och att undantagstillståndet och radio- och TV-censuren hävs. Men han vägrar att lämna landet. Dessa förhandlingar pågår fortfarande mellan OAS-gruppen och de nicaraguanska grupperingarna. Det tycks finnas förhoppningar om att förhandlingarna skall kunna leda till resultat så småningom. I sådant fall sker en folkomröstning om huruvida Somoza skall stanna kvar i landet eller inte. Vi har på vår sida gjort den bedömningen att det är nästan självklart att en sådan folkomröstning borde gå Somoza emot och att man därigenom skulle få honom att lämna landet.

Jag har velat lämna dessa ytterligare upplysningar, eftersom de har tillkommit under de allra senaste dagarna och utvecklingen ju fortskrider i Nicaragua. Vi bevakar naturligtvis händelserna med intresse och förhoppningar.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag är glad att höra att utrikesministern instämmer så att vi i varje fall kan vara överens om kritiken beträffande stödet från USA till Somozaregimen före 1976-1977. Sedan kan vi kanske ha litet olika uppfattningar om värdet av president Carters utspel för mänskliga fri- och rättigheter, men det skall vi ju inte diskutera här.

Jag är också glad att utrikesministern så bestämt har markerat Sveriges självständiga hållning i de här frågorna och sagt att vi är beredda att protestera och ingripa i den mån vi kan mot dessa tendenser.

Vad beträffar frågan om diplomatiska förbindelser är det ändå rätt intressant att veta hur de är ordnade till Nicaragua som stat. Vem är ackrediterad, har vi egen ambassad osv.? Det kunde vara intressant att höra något om detta.

Det sista som nämndes, om de nya utvecklingstendenserna, visar – och det kan vi också vara överens om – att den internationella opinionen har varit viktig i detta sammanhang och att den otvivelaktigt påverkar situationen i landet. Detta bör vara en uppmuntran för oss alla att fortsätta driva dessa frågor och försöka påverka.

Jag noterar också utrikesministerns påpekande att vi inte betraktar det som en inblandning om vi kritiserar förhållandena i det här fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
11 december 1978

*Om det aviserade
förslaget till ny
förtroendeman-
nalag*

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Lars Ulanders (s) den 16 november anmälda interpellation, 1978/79:86, och anförde:

Herr talman! Lars Ulander har frågat mig om jag avser att med endast marginella förändringar lägga det förslag till ny förtroendemannalag som lagrådet har haft på remiss, vilka punkter som kommer att ändras i förhållande till lagrådsremissen och när förslaget kommer.

Som Lars Ulander anger i interpellationen har den ursprungliga avsikten varit att riksdagen skulle få ta ställning till förslaget under hösten. Arbetet har emellertid försenats bl. a. på grund av regeringsombildningen. Mot den av den tidigare regeringen presenterade lagrådsremissen har också riktats kritik som kräver omsorgsfull prövning.

För att närmare få preciserat i sak vari kritiken består har jag haft ytterligare överläggningar med arbetsmarknadens parter. Överläggningarna är inte avslutade. Jag är därför för dagen inte beredd att ge något besked rörande de frågor som Lars Ulander har ställt.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Jag ber att rent formellt få tacka statsrådet Wirtén för svaret på min fråga. Det formella ligger i att så är brukligt, men jag har ju, som tydligt är, inte fått några svar på de frågor jag ställde.

Jag hade en debatt med Per Ahlmark i samma ärende den 16 februari i år. Jag frågade då om regeringen skulle lägga ett förslag på riksdagens bord med anledning av arbetsrättskommitténs avlämnade rapport. Jag fick svaret att så skulle ske, och efter det att jag begärt en precisering svarade Ahlmark: "Regeringens målsättning är att förelägga riksdagen en proposition för behandling under höstriksdagen. Det är alltså regeringens avsikt att göra det. Jag kan inte vara klarare än så." Han sade också i samma debatt: "Vi tänker inte forcera fram en produkt på några få veckor, utan vi vill att det förslag som läggs på riksdagens bord skall vara genomtänkt."

Med hänsyn till den debatten och vad som därefter hänt kan man ställa sig frågan: Vad har man hållit på med egentligen i de här frågorna? Det gäller den nuvarande regeringen men också den förra. Att man kan göra en sammankoppling mellan de här två regeringarna är ju helt klart. Samma dag som regeringen Ullsten tillträdde fick både arbetsmarknadsministern och statsministern frågan om regeringen tänkte stå fast vid det förslag som den tidigare regeringen hade fattat beslut om. Och svaret från både statsministern och arbetsmarknadsministern var att så skulle ske. Arbetsmarknadsministern hade det tillägget att vissa små justeringar skulle kunna tänkas och att de skulle kunna göras i utskottet. Samme arbetsmarknadsminister som bara för några veckor sedan tyckte att det här var ett mycket bra förslag säger nu att man skall omarbeta förslaget, som en regering på förslag av samme arbetsmarknadsminister har godkänt i ett regeringsammanskräde.

Jag har ingen anledning – i och för sig – att beklaga att man tar tillbaka ett

*Om det aviserade
förslaget till ny
förtroendeman-
nalag*

synnerligen dåligt förslag och omarbetar det. Men sett från facklig synpunkt är det oroväckande att man hanterar viktiga frågor på det sätt som här har skett.

Det är också en annan sak i debatten mellan mig och den tidigare arbetsmarknadsministern och vice statsministern Per Ahlmark som jag skulle vilja ta upp med arbetsmarknadsministern.

Per Ahlmark sade i debatten den 6 februari: "Ett antal remissinstanser – jag har nämnt några – har framför allt från juridisk utgångspunkt satt frågetecken i kanten och uttalat klar kritik beträffande delar av det här lagförslaget. Då är det väl naturligt för regeringen att, innan man lägger fram en lagrådsremiss och proposition, ta kontakt med arbetsmarknadens parter för att resonera om sådana problem. Jag betraktar inte kontakter med arbetsmarknadens parter som ett sätt att förhålla frågan utan som ett sätt att vidga förståelsen för varandras synpunkter och fördjupa värdegemenskapen i det svenska samhället."

Jag ställer nu frågan till Rolf Wirtén med utgångspunkt från Per Ahlmarks svar: Har man haft kontakter med arbetsmarknadens parter före lagrådsremissen för att resonera om problemen? Och i så fall: Hur kunde man då skicka ett förslag av den arten på lagrådsremiss? Det var meningen att det också skulle gå till riksdagen för behandling. Det var först efter det att företrädare för LO och TCO på skarpen sagt ifrån som man drog tillbaka förslaget. LO-ordföranden sade bl. a. att om det här blir ett riksdagens beslut då har regeringen gjort en krigsförklaring mot den fackliga rörelsen. TCO frågade om förslaget till lagrådsremiss var skrivet hos Svenska arbetsgivareföreningen.

Efter dessa uttalanden måste man ställa sig frågan: Har regeringen över huvud taget haft några kontakter med andra än arbetsgivarorganisationer innan den tillverkade det förslag som lagrådet fick? Känns det inte besvärande att en från facklig synpunkt mycket viktig fråga hanteras på detta klantiga sätt?

Att jag inte kan få några svar på de frågor jag har ställt är egentligen bara en fortsättning på de här egendomligheterna. Rolf Wirtén har sedan jag ställde frågan haft i stort sett två månader på sig att reda upp det här. Men icke så. Icke ens om det kommer ett förslag kan det ansvariga statsrådet ge besked om!

Jag vill sluta med att ge arbetsmarknadsministern ett välment råd: Om det kommer ett förslag till ny förtroendemannalag, lägg inte fram ett förslag som måste ändras efter nästa val! Det skulle ställa till en massa trassel på arbetsplatserna, som ingen skulle ha nytta av. Slutsatsen måste då bli att det förslag som kan accepteras är ett förverkligande av den nya arbetsrättskommitténs förslag. Kasta alltså det förslag som nu varit ute och valsat, bl. a. hos lagrådet, i papperskorgen!

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Min företrädare Per Ahlmark liksom jag själv har tidigare meddelat riksdagen att vår målsättning varit att framlägga ett förslag till

*Om det aviserade
förslaget till ny
förtroendeman-
nalag*

höstriksdagen 1978. Lars Ulander vet också att arbetet har följt den planen. Vi har arbetat fram ett förslag som med utgångspunkt från de mycket olika värderingar som gäller om en förändring av förtroendemannalagen mötts av en hel del kritik. Vi har då beaktat detta och gått i närtkontakt med arbetsmarknadens parter. Det har inte alls, som Lars Ulander försöker insinuera, varit några ensidiga kontakter. Tvärtom. Vi har hela tiden varit mycket angelägna om att ta kontakt med alla parter. Vi har gjort allt vad vi har kunnat för att hålla kontakterna med såväl LO som TCO, SAF och även SACO-SR. Här har det alltså gjorts ett försök att gå igenom de delar av förslaget som det har varit diskussion omkring. Förslaget har i och för sig gått igenom lagrådet utan någon egentlig kritik.

Dessa kontakter togs i god tid före remissen till lagrådet, Lars Ulander – åtminstone någon månad innan. Vi har alltså, efter det att förslaget har granskats i lagrådet, fortsatt diskussionerna för att kunna fullfölja arbetet på det sätt som Per Ahlmark talade om, nämligen för att lägga fram ett så samlande förslag som det över huvud taget går att göra. Jag tycker att det är viktigare att vi försöker finna former för att få svensk arbetsmarknad att fungera så bra som möjligt än att bygga upp motsättningar. Det är inte det konstruktiva greppet som Lars Ulander försöker sig på.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Det här blir märkligare och märkligare. Här säger arbetsmarknadsministern att man hade en kontakt – jag tänker mig att det var med löntagarorganisationerna – en månad innan lagrådsremissen var klar. Men då hade förslaget naturligtvis varit ut på delning, som det heter, vid flera tillfällen. Vad hade hänt med den här frågan, om den tidigare regeringen inte hade spruckit? Jo, helt naturligt hade förslaget fullföljts och lett till beslut i riksdagen. När det gäller frågan om demokrati på arbetsplatsen var det alltså en Gudi behaglig gärning att Fälldinregeringen föll. Men Rolf Wirtén får faktiskt förstå att man på fackligt håll är litet orolig när frågorna hanteras på det här sättet.

Rolf Wirtén säger att jag insinuerar att man inte hade haft kontakt med arbetsmarknadens parter. Men det är ingen insinuation, det är ett påstående som har full täckning. En månad innan man skulle lägga fram förslaget skulle man låta parterna titta på det – i varje fall löntagarparten; den andra sidan har jag ingen kontakt med. Vad hade hänt då? Jo, organisationerna skulle försöka sätta sig in i propositionens material, och hur skulle de kunna klara det på en månad?

Det är bra om arbetsmarknadsministern har lärt sig någonting av den här situationen och tagit kontakt med löntagarorganisationerna, men, Rolf Wirtén, följ då deras råd! Det vore en förskräckelse, om vi skulle få det förslag som gick till lagrådet eller något liknande som lagstiftning och man skulle börja förändra situationen ute på arbetsplatserna efter den för att i nästa varv, när 1979 års socialdemokratiska förslag kommer, tvingas förändra den igen. Detta är inte ett rimligt sätt att jobba.

O.K., vi hade tur. Regeringen Fälldin föll, och vi slapp det gamla förslaget.

som annars hade blivit ett faktum. Men se då till att ni lägger fram det förslag som den nya arbetsrättskommittén står bakom!

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Vi har haft fortlöpande kontakter med arbetsmarknadens parter långt innan lagrådsremissen var klar. Partierna fick möjlighet att diskutera lagförslaget när det var någorlunda färdigt – innan det gick på delning, Lars Ulander. Det tycker jag är helt i sin ordning, och jag kan inte förstå att Lars Ulander på den punkten kan föra fram någon kritik. Parterna fick alltså se förslaget en månad innan det skickades vidare, och det är en lågordning som knappast borde möta kritik, eftersom lagförslaget visades så tidigt som det över huvud taget gick.

Kontakterna hade tagits långt tidigare på diskussionsplanet, och de har – som jag sade i min föregående replik – fortlöpande ägt rum. Vi har också fått åtskilliga synpunkter från exempelvis TCO, medan vi har haft svårare att få några konkreta förändringsförslag från LO-sidan. Jag hoppas att man även där skall hjälpa till att få fram ett så bra förslag som det går att få i den här svåra frågan.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Nu säger Rolf Wirtén, att visst har man haft kontakter under den tid då förslaget kunde påverkas, så tidigt som det fanns möjlighet att ta kontakter. Det betyder med andra ord – och det är nästan allvarligare – att man har haft kontakter och fått råd men inte brytt sig om det. För det kan ju inte vara någon tillfällighet att både LO och TCO går ut och hårt kritiserar förslaget.

Jag tror inte att jag har hört hårdare kritik från i varje fall LO i någon annan fråga, åtminstone när det gäller ordvalet. LO-ordföranden sade ju att lägger regeringen fram det här förslaget så är det en krigsförklaring gentemot den fackliga rörelsen. Jag vet inte vilket slags samråd och vilka diskussioner som har förekommit mellan regeringen och LO.

TCO säger: Vem på SAF har skrivit den här lagrådsremissen? Vad har man då haft för typ av kontakter, och vad har de kontakterna lett till? De kan ju inte ha lett till ett enda dugg.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag vill bara ännu en gång säga att målet för departementets arbete i den här frågan har varit att lägga fram ett så samlande förslag som över huvud taget varit möjligt, och det är vårt mål alltså. Har vi en öppen diskussion med arbetsmarknadens parter i fortsättningen, så hoppas jag också det skall lyckas.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Jag kan önska lycka till i den frågan. Men blir förslaget lika samlande som det förra, så lägg inte fram något förslag!

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 51

Måndagen den
11 december 1978

*Om det aviserade
förslaget till ny
förtroendeman-
nalag*

Måndagen den
11 december 1978

*Om åtgärder för
att förbättra syssel-
sättningen i Motala*

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Christer Nilssons* (s) den 16 november anmälda interpellation, 1978/79:87, till industriministern, och anförde:

Herr talman! Christer Nilsson har frågat industriministern om han avser att ta initiativ till lokaliseringpolitiskt stöd eller andra åtgärder för att förbättra arbetsmarknaden i Motala kommun.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Under de senaste åren har Motala kommun liksom andra kommuner i landet haft problem på arbetsmarknaden. Detta sammanhänger till stor del med den utdragna internationella lågkonjunkturen. En rad åtgärder har satts in för att stimulera den allmänna ekonomiska utvecklingen. Det finns också anledning tro att det allmänna konjunkturläget kommer att förbättras.

Problemen inom industrin i Motala kommun är till en del av strukturell karaktär. I första hand har sysselsättningsminskningen drabbat Motala Verkstad. Men även andra företag har tvingats minska antalet sysselsatta. Samtidigt finns det utvecklingsbara företag i kommunen.

Regeringen följer utvecklingen i Motala kommun och är beredd att vidta de särskilda åtgärder som kan komma att behövas för att sysselsättningen skall kunna hållas uppe där.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wirtén för svaret.

Som framgår av interpellationen har sysselsättningsläget i Motala kommun allvarligt försämrats sedan 1976. Under en tvåårsperiod har Motala förlorat mer än 2 000 industrijobb, och det finns risk för att ytterligare 600 försvinner nästa år. Det skulle i så fall innebära att 30 % av kommunens industriarbetsmarknad försvunnit under en treårsperiod.

Motala är regionalt centrum i västra Östergötland, och det finns risk för att arbetsmarknadskrisen i Motala kommer att sprida sig till omkringliggande kommuner.

Motala Verkstad hade i mitten av 1960-talet 2 500 anställda. I dag sysselsätter företaget drygt 200 personer. Ett trettiotal företag har sedan 1976 fått lägga ned eller allvarligt inskränka verksamheten – Lundqvists Verkstads AB, Borens Triåfabrik och CEO-skin, för att nämna några. Problemen förvärras av att kommunens största företag inte efterfrågar personal. Vid Luxor och Electrolux har drygt 600 jobb försvunnit utan att permitteringar förekommit.

Ett förbättrat konjunkturläge kommer inte att lösa sysselsättningsproblemen, eftersom Motalas krissituation är en följd av strukturella förändringar.

Noteras bör att förändringen på arbetsmarknaden gått mycket snabbt. 1976 var arbetsmarknadssituationen tillfredsställande i Motala, och det fanns lediga jobb.

*Om åtgärder för
att förbättra sysselsättningen i Motala*

Herr talman! Jag är inte nöjd med det svar arbetsmarknadsministern lämnat. Det är i stort sett lika intetsägande som det svar dåvarande statsrådet Åsling lämnade i våras i ungefär samma fråga. Arbetsmarknadskrisen i Motala är, som jag nämnt – och det har lokala och regionala utredningar visat – i huvudsak av strukturell karaktär, och en konjunkturuppgång löser inte problemen, vilket Rolf Wirtén tycks tro och hoppas på. Arbetsmarknadsministern framhåller i sitt svar att det finns utvecklingsbara företag i kommunen. Det är riktigt, men utvecklingen hos dessa företag är, för att citera landshövdingen i Östergötlands län, ”sådan att någon påtaglig expansion inte kan påräknas. En fortgående rationalisering leder snarare till en viss dämpning i rekryteringen av personal.”

Rolf Wirtén säger i sitt svar att Motala i likhet med andra kommuner har haft problem på arbetsmarknaden under de senaste åren. Arbetsmarknadsministern inser tydligen inte att omsvängningen på arbetsmarknaden i Motala är mycket drastisk och har få motsvarigheter i landet.

Som jag framhåller i interpellationen krävs det snabba och kraftfulla åtgärder om man skall kunna lösa arbetsmarknadskrisen i Motala. Det är därför beklagligt att fp-regeringen i dag inte i klara ordalag vill tala om hur den ser på situationen i Motala och inte heller redovisar vilka konkreta åtgärder regeringen är beredd att vidtaga för att förbättra sysselsättningsläget i kommunen. Det är också beklagligt att arbetsmarknadsministern i sitt svar inte talar om hur regeringen ser på länsstyrelsens begäran om 100 miljoner i stöd för att klara Motalas arbetsmarknadssituation.

Herr talman! Det är inte bara Motala som har problem på arbetsmarknaden i Östergötland.

Fullföljs inte 1975 års energipolitiska beslut kan omkring 1 000 personer bli utan jobb i Finspång.

Avvecklas metallurgin i Boxholm försvinner flera hundra jobb.

Den södra länsdelen förlorar arbetstillfällen och invånare.

Antalet anställda inom industrin i Linköping har minskat under 1970-talet.

De här problemen kan inte lösas med de metoder som långtidsutredningen rekommenderar. Det är nära nog obegripligt att fp-regeringen släppt fram en utredning som föreslår ökad frihet för kapitalet, folkomflyttningar och ökade inkomstklyftor.

Till slut vill jag ställa två frågor till arbetsmarknadsministern:

1. Hur många industrijobb skall försvinna i Motala innan fp-regeringen kommer med konkreta insatser för att häva sysselsättningskrisen i kommunen?

2. Hur ser arbetsmarknadsministern på länsstyrelsens begäran om ett stöd på 100 miljoner för att förbättra sysselsättningsläget i Motala?

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Christer Nilsson har gett en utförlig redovisning och översikt över situationen i Motala och västra Östergötland. Jag tror att vad som framgår både av interpellationen och av skrivelser från länsstyrelsen i den här

*Om åtgärder för
att förbättra syssel-
sättningen i Motala*

frågan kanske kräver en något mer ingående analys av situationen i Motala, därför att den är på något sätt speciell genom den utveckling som har varit på den industriorten.

Motala verkstad genomförde en kraftig neddragning av sin personalstyrka under en period på 10–15 år, och det kunde ske utan några så allvarliga problem som det annars skulle ha inneburit genom att i Motala finns två företag, Luxor Radio och Electrolux, som båda parallellt med nedgången vid Motala verkstad kunnat genomföra en expansion. I mitten på 1960-talet hade Luxor 600–700 anställda och Electrolux ca 1 200. Båda dessa företag har i dag runt 2 000 anställda var. Under den tid då Motala verkstad genomfört avvecklingen, har Luxor och Electrolux tillfört orten ett par tusen arbetstillfällen.

Men nu har effekterna kommit. Båda dessa företag har stagnerat och även gått något tillbaka, och då har vi fått dessa förödande konsekvenser.

Christer Nilsson var inne på vad det innebär vid dessa företag när konjunkturerna svänger. De båda företagen kan nämligen på mycket kort tid förändra sin arbetsstyrka med omkring 15 %. Nu har de under en period på ett och ett halvt år genomfört en minskning med sammanlagt 650 arbetstillfällen. Det har ofta framhållits att ett par av de här företagen dras med en överbeläggning av arbetskraft på ca 100 personer, och företagen väntar att de skall kunna göra den nedskärning det gäller med naturlig avgång.

Detta är ju ett väldigt problem ur arbetsmarknadssynpunkt, när konjunkturen svänger mycket kraftigt vid dessa två dominerande företag på arbetsmarknaden i Motala. Det innebär vid stark uppgång stora påfrestningar för samhällets planering när det gäller bostadsbyggande och mycket annat som snabbt måste förändras. Samma förhållande är det för dem som har att rekrytera arbetskraft till dessa företag. De snabba förändringarna innebär som sagt en mycket kraftig påfrestning.

Sedan är det ett annat problem. Motala har ju varit en ansedd industriort genom Motala Verkstad med det mycket höga tekniska kunnande som där funnits. Ett viktigt inslag i arbetsmarknaden i Motala har nu försvunnit, och därför skulle Motala ha behov av insatser för att i någon mån återställa balansen på arbetsmarknaden med hänsyn till Motalas traditioner som industriort med kvalificerad sysselsättning.

Från länsmyndigheternas och från kommunens sida har det i det här läget gjorts mycket intensiva insatser för att råda bot på besvärligheterna. F. n. är en arbetsgrupp i verksamhet med representanter för länsstyrelsen, länsarbetsnämnden, utvecklingsfonden och kommunen, och den gör väldiga ansträngningar för att klara situationen i Motala och västra Östergötland. Arbetsgruppen kan också redovisa exempel på att det finns möjligheter. Men vad arbetsgruppen framför allt efterfrågar är resurser för att kunna uppnå ett gott resultat.

Mot denna bakgrund kan jag säga att jag är något besviken över arbetsmarknadsministerns svar, för det är, som Christer Nilsson påpekade, i stort sett samma svar som Nils G. Åsling gav mig när vi fick varslen vid

*Om åtgärder för
att förbättra sysselsättningen i Motala*

Motala Verkstad och Verkstads AB Lindqvist – han sade att han följde arbetsmarknadsläget i Motala och var beredd att vidta de åtgärder som eventuellt kunde bli behövliga. Arbetsmarknadsministern hänvisar nu också till den politik som både den förra borgerliga regeringen och den nuvarande fört och talar om de generella åtgärder som vidtagits för att stimulera ekonomin. Vi har från socialdemokraternas sida energiskt stridit för att få en strukturfond som kan möta problemen på arbetsmarknaden, och hade vi haft framgång med den politiken kanske inte arbetsmarknadsministern varit så tomhänt när han skulle svara här i dag.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Först ett par ord om den ekonomiska politiken, som Torsten Karlsson slutade sitt inlägg med att tala om.

Jag menar för min del att vi har förbättrat svenskt näringslivs konkurrenskraft högst väsentligt under den tidigare regeringen, och det är en politik som vi fortsätter att föra i den nya folkpartiregeringen. Jag behöver inte erinra om alla de åtgärder som har vidtagits i det avseendet, men låt mig ändå påminna om devalveringen, borttagandet av arbetsgivaravgiften och uppbyggnaden av utvecklingsfonderna, som har betytt mycket regionalt för att stärka näringslivet. Det är ju ett av de instrument som – detta har Torsten Karlsson liksom Christer Nilsson just pekat på – är verksamma för att hjälpa upp situationen i Motala. Det är helt riktigt, det är utvecklingsfonderna som här har ett primärt ansvar för att hjälpa till med nyetablering av verksamhet i Motala, som har drabbats av svårigheter. Det är vi alla tre överens om. Här gäller det nu bara att finna de rätta greppen för att återställa en sviktande arbetsmarknad.

På det konjunkturella planet – jag har hävdad det redan tidigare och jag fortsätter att hävda det – har det förts en politik som kan ge nya jobb, och det är en förbättring på gång i arbetsmarknadsläget. Men det är inte så, Christer Nilsson, att jag i mitt svar bara har sagt att här kan man sitta och vänta på konjunkturuppgången. Om Christer Nilsson uppfattar det så läser han svaret mycket illa. Vad jag har sagt är att det här finns svåra strukturella problem, och jag vidhåller att det är så. Vi har anledning att se på Motalaregionen med viss oro.

Jag noterar att båda debattörerna hänvisar till en tidigare diskussion om situationen i Motala. Vad som har hänt därefter är bl. a., som Torsten Karlsson mycket riktigt påpekar, att man har en arbetsgrupp i verksamhet för att på det regionala och kommunala planet försöka finna konstruktiva grepp som kan rätta till situationen. Jag kommer för min del denna vecka att ha en ingående diskussion med myndigheterna i Östergötland för att just gå i närstrid med Motalaproblemet, men även för att ta upp en del andra svårigheter som finns i Östergötlands län.

Jag tror inte att man skall säga att arbetsmarknadsdepartementet och regeringen i sin helhet är passiva, men det måste gå i den turordningen att man först avlyssnar vad arbetsgruppen pekar på för åtgärder och sedan ser vad man kan hjälpa till med från centralt håll. Det är den arbetsmetodik som jag tänker tillämpa, och vi får se vad det kan leda till för resultat.

Jag vill också, herr talman, notera att frågeställarna i och för sig bara känner sig missnöjda med svaret därför att de inte levererar ett antal nya jobb till Motala. De är tyvärr också lika tomhänta när det gäller att kunna peka på vilka industrietableringar som går att göra. Jag menar att vi från departementets sida nu skall gå igenom de förslag arbetsgruppen kommer med, och så får vi se vad det kan leda till.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Problemen på industriarbetsmarknaden i Motala är akuta. Det visar länsstyrelsens brev till regeringen och det visar interpellationen och Torsten Karlssons inlägg. De insatser som nu görs av lokala och regionala organ måste kompletteras med snabba och kraftfulla åtgärder från regeringens sida. Även om statsrådet Wirtén funderar över formerna för stödet borde han redan i dag, inför de överläggningar som kommer, klart kunna säga att det skall satsas statliga pengar.

Att jag är besviken på svaret är väl ganska naturligt. Det består av 14 rader maskinskriven text, där Motalakrisen behandlas i mycket allmänna ordalag. Jag tycker det finns skäl att upprepa frågorna till statsrådet Wirtén. Hur många människor skall bli arbetslösa i Motala innan regeringen vidtar åtgärder? Hur ser man på den framställning som gjorts från länsstyrelsens sida?

När det gäller påståendet att den borgerliga politiken har varit framgångsrik och positiv för Motala så är det mycket tveksamt. När den borgerliga regeringen tog över i Sverige hösten 1976 var 62 000 människor arbetslösa. Efter två år av borgerligt styre var 113 000 människor arbetslösa. Den sista socialdemokratiska budgeten hade ett underskott på mellan 3 och 4 miljarder. Nu räknas budgetunderskottet till omkring 50 miljarder, i samma ögonblick som regeringen Ullsten säger att problemen är på väg att lösas. Sommaren 1976 var inflationen lägre i Sverige än i EG- och OECD-länderna trots att de inflationsdrivande krafterna då var starka. Sommaren 1978 ligger vi över genomsnittet för dessa länder. Priserna ökade under trepartiregeringens två första år med 20 %, på dagligvarorna med 25 %. Investeringarna ökade fram till 1976, men de har minskat med 30 % 1977 och 1978. Det är alltså svårt att påstå att regeringarna Fälldins och Ullstens politik har varit framgångsrik. Jag upprepar alltså frågorna till herr Wirtén.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag får väl uttrycka den förhoppningen att herr Wirténs avsikter när det gäller arbetsmarknaden i Motala och Östergötland inte är så innehållslösa som det skrivna svaret utan att han har betydligt mer i bakfickan. Och det har han ju velat göra gällande här.

Jag skall först ta upp några problem som möter de friställda bl. a. vid Motala Verkstad. Ett problem är att de när de söker arbetsmarknadsutbildning möter

*Om åtgärder för
att förbättra syssel-
sättningen i Motala*

invändningar och blir avvisade med hänvisning till att de representerar ett mycket gott yrkeskunnande. Det skulle då naturligtvis vara tacksamt om det kunde lokaliserar sysselsättning till orten där de verkligen kunde få nytta av sitt yrkeskunnande.

Ett annat problem är beredskapsarbetena som genom ungdomsarbetslösheten har blivit ganska väl utnyttjade, och därför finns det inte så stora möjligheter att få sådana.

Verkningarna av Motalakrisen har ju ännu inte slagit ut i sin fulla blom – under våren kommer nämligen ytterligare 350 anställda att få lämna företaget.

När det gäller att ge Motala kvalificerad sysselsättning finns det naturligtvis möjligheter, men det kanske ligger mer i framtiden. Förenade fabriksverkens industrier har en utvecklingssektor där man bl. a. sysslar med ett projekt kring Sterlingmotorn. Det är avsikten att det skall fylla ut svackan på företaget i Motala. Man får verkligen hoppas att FFV:s intentioner, på det sätt de arbetar för att klara upp sysselsättningsproblemen inom sin koncern, kommer att få sitt genomslag så att detta inte alltför mycket blir en politisk fråga med för många uppvaktningar kring projektet, utan att det förläggs dit där det är avsikten att projektet skall genomföras, om det finns en marknad för produkterna.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att arbetsmarknadsministern tänker besöka Östergötland, och jag hoppas att han då har mycket med i bagaget. Han och jag har ett gemensamt intresse – vi är båda bosatta vid en mycket stor insjö, och på det viset har vi nära kontakt med varandra. Han kan gärna ta vägen förbi Motala så kan han på ort och ställe få en mycket gedigen information om läget där.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag tog vägen förbi Motala så sent som i lördags, så det är inte så sällan jag passerar detta område och det är icke obekant för mig.

När Christer Nilsson nu vill ha besked här i dag är det kanske ett ovanligt krav. Om det har gjorts upp om en uppvaktning för Östergötlands län i slutet av veckan är det väl rimligt att vi först får ta del av de förslag som delegationen har med sig innan vi tar något beslut i regeringen. Jag skulle vara förvånad om Christer Nilsson har någon annan uppfattning om hur beslutsordningen skall gå till. Skulle vi fatta beslut innan vi ens har lyssnat på de regionala myndigheterna tror jag det vore mer anledning till kritik än vad det är med den uppläggning av debatten jag har haft här i dag.

Jag måste säga att den redovisning av trepartiregeringens ekonomiska politik, som Christer Nilsson tillät sig här, var minst sagt av dålig halt. Det är överraskande att Christer Nilsson står i riksdagens talarstol och talar om en arbetslöshet som ligger på 113 000 personer i dag. Det är en siffra, Christer Nilsson, som är flera månader gammal. Jag är övertygad om att om Christer Nilsson vill föra en ärlig debatt i dessa frågor skall han kunna konstatera hur man från denna toppnotering har gått ner månad för månad. Föregående månads mätning redovisar en nedgång med 20 000 och den senaste med

Måndagen den
11 december 1978

*Om åtgärder för
att förbättra sysselsättningen i Motala*

11 000 arbetslösa.

De andra jämförelserna på det ekonomiska området som Christer Nilsson gjorde var av ungefär samma dåliga halt, och jag har därför ingen anledning att ge mig in i någon slagväxling i det här sammanhanget – Christer Nilssons underlag är alltför dåligt för det. Låt mig bara vad gäller arbetsmarknaden påminna om att den regering som Christer Nilsson kanske finner vara den bästa av alla, dvs. den socialdemokratiska, under 1970-talets tidigare skede, hade arbetslöshetstal som låg långt högre än 113 000. Det var dessutom i en konjunktursituation som inte alls var lika svår som den nuvarande och som inte alls innehöll så många och svåra strukturproblem som man under den senare delen av 1970-talet brottats med i exempelvis Motala och inom hela det svenska näringslivet över huvud taget. Det finns, Christer Nilsson, anledning att se något på hur utvecklingen har varit i stort i stället för att bara göra jämförelser rakt över. Är jämförelserna dessutom i sak så felaktiga som dessa, då är det än värre.

Jag vill gärna tillägga att vi har för avsikt att ta upp till behandling de frågor som är aktuella för Östergötland. Men vi kommer inte att göra det i länet, Torsten Karlsson, utan de skall tas upp i samband med den förestående uppvaktningen – jag hoppas att det inte föreligger något missförstånd på den punkten. Vi får se vad de förslag som därvid läggs fram innehåller, och vi hoppas att vi skall finna konstruktiva lösningar på Östergötlands problem lika väl som på problemen inom andra delar av svenskt näringsliv.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Något svar på mina frågor har jag inte fått av statsrådet Wirtén, utan han hänvisar bara till de överläggningar som nu skall ske med representanter för politiker och tjänstemän från Östergötland.

Jag begärde inte att Rolf Wirtén exakt skulle tala om hur han skall lösa problemen, utan jag frågade om han i dag kunde uttala sig positivt för ett samhällsstöd i fallet Motala – det kan knappast anses vara felaktigt från formell synpunkt.

Vi får väl nu avvakta resultatet av de överläggningar som Rolf Wirtén hänvisar till, och sedan får vi se om det finns anledning att återkomma om den här frågan till riksdagen.

När det sedan gäller frågan om regeringarna Fälldins och Ullstens ekonomiska politik noterar jag att Rolf Wirtén är nöjd med en politik som tidvis har lett till att vi haft över 100 000 arbetslösa, som lett till att investeringarna sjunkit med 30 %, att vi på två år fått prishöjningar med 20 % och att underskottet i budgeten mycket kraftigt har ökat. Det är, Rolf Wirtén, helt riktigt att arbetslöshetssiffrorna efter ungefär två år av borgerligt styre låg på ca 113 000. Vid ett tillfälle låg de på 108 000. Att de nu, några månader efter Thorbjörn Fälldins avgång, har gått ner beror ju på att man fått fler människor i beredskapsarbete och i arbetsmarknadsutbildning. Hade man vidtagit åtgärder tidigare, så hade inte så många människor behövt gå arbetslösa i somras.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag måste bara korrigera påståendet att jag skulle vara nöjd med den arbetslöshet vi har – den må ligga på 78 000 som den gör nu eller något högre. Det är helt orimligt att göra ett sådant påstående, Christer Nilsson. När sade jag att jag var nöjd? Jag är inte nöjd förrän vi har den situationen att alla som önskar få ett arbete kan få det. Det är målet. Sysselsättning för alla är namnet på sysselsättningsutredningen. Det är ett viktigt mål, men det är ett mycket svåruppnåeligt mål – låt oss vara överens om det.

Jag har icke heller uttalat någon förnöjsamhet med en inflation som ligger på 8–10 %. Men jag tycker att det är bra att inflationen har kunnat halveras under ett par års tid, vilket ju faktiskt har skett.

Jag vill sedan ta upp de två frågor som Christer Nilsson ställt ett par gånger.

När det först gäller den propå om 100 miljoner som länsstyrelsen har gjort har jag redan svarat på frågan. Jag är i dag inte beredd att diskutera den i sak eftersom vi skall göra det senare denna vecka. Jag kommer då att lyssna på de argument som finns beträffande den här lösningen, som i och för sig är ny – vi har inte haft någon sådan modell i något annat sammanhang, och den tål verkligen att prövas ingående innan man ger sig ut och diskuterar den i sak här i kammaren. Men jag skall så småningom ge besked om vad regeringen tycker om en sådan lösning.

På den andra frågan, som gällde hur många arbetstillfällen som skall försvinna i Motala innan regeringen reagerar, vill jag svara: Vi har redan reagerat, Christer Nilsson. Det är en helt onödig fråga.

Låt mig ställa en motfråga: Hur mycket reagerade den socialdemokratiska regeringen i form av åtgärder för att skapa nya arbeten i Motala, när man under praktiskt taget hela 1960-talet kunde se hur jobb försvann inom en stor industri i Motala? Jag kan inte påminna mig att man kunde se uttryck för någon speciell reaktion utöver de traditionella åtgärder som gäller för länsstyrelsens planering av en kommuns näringsliv.

I fråga om de nu aktuella problemen har vi gått in för att aktivt ta fasta på de förslag som kan komma från arbetsgruppen i Östergötlands län. Med det får vi ge oss till tåls för dagen, Christer Nilsson.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara göra ett påpekande för arbetsmarknadsministern i anslutning till att han försvarade den borgerliga ekonomiska politiken.

Från socialdemokratiskt håll har vi mycket energiskt påtalat det här generella utpytsandet som de borgerliga regeringarna har hållit på med under sin tid. Det har inte löst några problem för svensk arbetsmarknad. Motala Verkstads problem har inte lösts, och det har inte heller varvens, stålindustrins, tekoindustrins eller skogens problem. Denna politik har i stället medfört att man gjort sig av med resurser genom att dessa ibland har hamnat inom näringsgrenar där läget har varit så gott att ett stöd har varit onödigt. Mer selektiva insatser skulle säkerligen ha varit mer välgörande för

Måndagen den
11 december 1978

Om arbetsförhållandena för polisen

arbetsmarknaden och sysselsättningen under den här tiden. En strukturfond i enlighet med det socialdemokratiska förslaget hade kanske också kunnat utgöra ett av de instrument som bättre kunnat klara av de problem som uppstått i det här fallet.

En sak som kan vara intressant att notera i sammanhanget är vad som skedde i samband med att regeringen Fälldin föll. SAF-ordföranden Nicolin och Hans Werthén från Electrolux beklagade regeringens fall, och Marcus Wallenberg var hos Nils Åsling på kondoleansbesök och tackade för gjorda insatser. Alla dessa representerar de grenar av svenskt näringsliv som med stöd av den borgerliga politiken verkligen har öst med den stora skeden. Detta har inte hjälpt de orter och de företag där insatserna verkligen varit behövliga.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag tvingas begära ytterligare en replik med anledning av vad Torsten Karlsson sade om den ekonomiska politiken.

Den strukturfond som Torsten Karlsson talar sig varm för är överflyglad många gånger genom de insatser i krisbranscher som är gjorda av den tidigare regeringen och som den nuvarande regeringen tyvärr tvingas fortsätta med till dels. Man har här gått in med åtgärder som varit direkt riktade mot företag som haft akuta problem. Det är helt felaktigt att påstå att vi underlåter att arbeta med riktade åtgärder. Liksom den förra regeringen har vi uppfattningen att en lämplig kombination av generella och riktade åtgärder är det som bäst för fram svenskt näringsliv till en ny konkurrenskraft.

Låt oss ändå erkänna, Torsten Karlsson, att vi under den socialdemokratiska regeringens senare år tappade marknadsandelar på ett mycket oroande sätt. Vi har lyckligtvis nu kunnat konstatera att svenskt näringsliv är på väg att återvinna marknadsandelar. Det är detta vi eftersträvar, och det är detta som är huvudmålet med den politik som förs.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om arbetsförhållandena för polisen

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Hugo Bergdahls* (fp) den 21 november anmälda interpellation, 1978/79:91, och anförde:

Herr talman! Hugo Bergdahl har angett att allt fler av medlemmarna i Svenska polisförbundet och deras fackliga organisationer påtalar en försämring av arbetsförhållandena för framför allt polispersonal i yttre tjänst. Hugo Bergdahl har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta med anledning av vad som sålunda har påtalats.

Interpellationen berör ett ämne som jag i olika sammanhang har haft tillfälle att diskutera med bl. a. företrädare för rikspolisstyrelsen och Polisförbundet. Det är otvivelaktigt så att i synnerhet den polispersonal som

fullgör yttre tjänst i storstäderna uppfattar sin arbetssituation som försämrad. Även de andra svårigheter för polisen som Hugo Bergdahl behandlar i sin interpellation har påtalats för mig.

Det är självfallet inte lätt att ge entydiga förklaringar till den utveckling som polisen sålunda anser sig ha kunnat konstatera. Min uppfattning är att alkohol- och narkotikamissbruk, särskilt bland ungdomen, även här spelar en betydelsefull roll. Det är av stor vikt att finna effektiva åtgärder mot dessa former av missbruk. Som riksdagens ledamöter vet har också både inom socialdepartementets och justitiedepartementets verksamhetsområden betydande resurser satts in i kampen mot missbruket. Goda effekter har gett sig till känna, men ytterligare åtgärder behövs.

Våldsbrottsligheten utgör ett oroande inslag i samhällsbilden. Färsk statistik visar att vissa slag av allvarlig sådan brottslighet fortsatt att öka detta år. Rikspolisstyrelsen har i dagarna tillkallat en arbetsgrupp med uppgift att analysera olika typer av våldsbrott och föreslå motåtgärder. Ordförande i gruppen är polismästaren i Stockholm. En viktig uppgift för denna grupp är vidare att, mot bakgrund av bl. a. den oro som har uttalats från polishåll, undersöka i vilken utsträckning polisen utsätts för våld eller förolämpningar i tjänsten samt att lägga fram förslag till de åtgärder som befinner påkallade.

Vid utvecklingsenheten inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) bedrivs sedan år 1977 ett projekt med liknande inriktning. Det går ut på att kartlägga och studera den samlade våldsbrottsligheten i landet. Våld mot polismän behandlas särskilt i undersökningen.

En fråga som ibland har tagits upp i diskussionen kring polisens arbetsmiljö gäller konsekvenserna av 1975 års ämbetsansvarsreform. Den innebar bl. a. att bestämmelserna i brottsbalken om missfirmelse mot tjänsteman upphävdes. Förolämpning mot någon i eller för hans myndighetsutövning är fortfarande straffbar, men för allmänt åtal krävs att det föreligger särskilda skäl från allmän synpunkt. Det har rått ovisshet om innebörden av detta krav.

Riksåklagaren har emellertid nyligen behandlat frågan i ett överprövningsärende. I sitt beslut uttalar riksåklagaren bl. a. att särskilda skäl för åtal föreligger om förolämpningen sker under omständigheter som innebär fara för uppvigling mot polismannen. Även eljest kan enligt riksåklagaren särskilda skäl föreligga för åtal. Det gäller om förolämpningen hörs av flera kringstående och utgörs av ett förhållandevis grovt invektiv, i synnerhet om yttrandet är ägnat att skapa ringaktning för polismannen eller hans tjänsteåtgärd. Om förolämpningen innefattar en anspelning på den enskilda polismannens personliga förhållanden torde också regelmässigt särskilda skäl för åtal föreligga. Genom dessa uttalanden får större klarhet anses ha vunnits om rättsläget.

Jag vill i detta sammanhang understryka att våldsamt motstånd mot polisman i hans myndighetsutövning nu liksom tidigare är en straffbar handling. Ämbetsansvarsreformen har på denna punkt inte inneburit någon ändring.

En annan fråga som har brukat föras på tal gäller polisens befogenheter. Det

görs ibland gällande att de i vissa delar är oklart angivna i gällande författningar. Jag har inhämtat att 1975 års polisutredning överväger frågan om principerna för en ny polislag. Spörsmålet om hur polisens befogenheter författningsmässigt kan preciseras kommer att naturligt in i det sammanhanget. Utredningens principbetänkande väntas föreligga kort efter årsskiftet.

När polisens arbetsmiljö diskuteras bör också vägas in att det måste inverka på polisens effektivitet, trivsel och arbetsglädje om den känner sig ha statsmakternas stöd och allmänhetens uppskattning.

Jag har vid flera tillfällen framhållit i riksdagen att polisen har en särskilt grannliga roll i samhället. Den repressiva naturen i en del av verksamheten medför att polisen lätt utsätts för kritik. Naturligtvis måste polisen finna sig i att vara utsatt för en fortlöpande granskning av sin verksamhet, och de fel som begås måste i vanlig ordning påtalas. Men det gäller att hålla i minnet att polisen ofta måste handla mycket snabbt och utan det rådrum som finns vid en granskning i efterhand. Särskilt viktigt är att de politiskt ansvariga uttryckligen stöder polisen när den endast lojalt fullgör sin grundläggande uppgift att upprätthålla ordning och säkerhet i vårt samhälle. Vi måste särskilt i sådana sammanhang klargöra vilken roll till samhällskollektivets bästa polisen har och att denna roll ibland kräver användning av tvångsmedel. Jag vill stryka under att min erfarenhet är att polisen som helhet löser sin uppgift på ett förtjänstfullt sätt. Jag är övertygad om att också den stora allmänheten hyser förtroende för polisen och uppskattar dess insatser.

Detta hindrar inte att mycket ännu kan göras för att förbättra förhållandet. Det är sålunda viktigt att polisen bereds möjlighet att aktivt delta i det brottsförebyggande arbetet i mera vidsträckt mening. Där kommer exempelvis kvarterspolisverksamheten samt undervisningen i skolorna i lag och rätt in. Vidare bör polisverksamheten förankras ännu fastare i samhället, exempelvis genom ett vidgat lekmannainflytande. Dessa frågor behandlas också av polisutredningen i det principbetänkande som jag nyss talade om.

Det är emellertid angeläget att man också på andra områden i samhället gör brottsförebyggande insatser. BRÅ har här en viktig uppgift. Jag kan som exempel på aktiviteter på det området peka på den arbetsgrupp för barn- och ungdomsfrågor som BRÅ har inrättat i början av detta år. Men de samhällsproblem som det här rör sig om löses inte enbart eller ens i första hand genom åtgärder av den art som jag har angett i det föregående. Hem-, bostads-, skol- och arbetsmiljö och många andra grundläggande faktorer kommer in i bilden. Här krävs ständigt insatser från statsmakternas sida i syfte att förbättra förhållandena för medborgarna och därmed bl. a. minska risken för brottslighet.

Sammantaget pågår just nu en omfattande verksamhet av den art som Hugo Bergdahl efterlyser. Som har framgått av det föregående innefattar den åtgärder både i ett kortare och i ett längre perspektiv.

HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talmän! Jag vill börja med att tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Efter justitieministerns svar vill jag närmast göra tre konstateranden:

1. Att justitieministern anser att våldsbrottsligheten utgör ett oroande inslag i samhällsbilden samtidigt som färsk statistik visar att vissa slag av allvarlig brottslighet fortsatt att öka detta år.

2. Att justitieministern efter samtal och diskussioner med företrädare för rikspolisstyrelsen och Polisförbundet kommit till den slutsatsen att arbetssituationen enligt deras beskrivning försämrats för polisen. Detta skulle vara fallet framför allt för den polispersonal som fullgör s. k. yttre tjänst.

3. Att rikspolisstyrelsen tagit initiativ till att en arbetsgrupp bildas med uppgift att analysera olika typer av våldsbrott och föreslå motåtgärder. Den arbetsgruppens uppgift blir också, som framgick av svaret, att undersöka i vilken utsträckning polisen utsätts för våld, hotelser eller förolämpningar samt att lägga fram förslag till åtgärder som anses påkallade.

Justitieministerns redovisning av utvecklingen i fråga om brottslighet, och då närmast våldsbrottsligheten, överensstämmer med den bild som en bred allmänhet liksom polisen tycks ha av situationen ute på fältet. Brottsstatistiken är ur många synvinkel oroande. Detta sagt med tanke på hur brottsligheten utvecklats under senare tid, inte minst när det gäller våldsbrotten i våra större tätorter.

Det finns mot den här bakgrunden all anledning att försöka besvara frågan varför vi har denna våldsmentalitet i vårt samhälle. Justitieministern ger för sin del den förklaringen att alkohol- och narkotikamissbruk, särskilt bland ungdom, spelar en betydelsefull roll. Det här är enligt justitieministerns sätt att se på problemet en av många samverkande faktorer. Jag tror att det är riktigt att göra det konstaterandet, och i det fallet delar jag justitieministerns uppfattning. Men det finns andra samverkande orsaker. Vi har en brottslighet som ökat i omfattning, som har blivit brutalare och som har blivit alltmer hänsynslös. Vi har i vårt land fått en alltmer internationell profil på brottsligheten. Den utveckling som under lång tid varit på gång i andra länder och i andra världsdelar har nu nått oss i Sverige. Brottsligheten har tagit sig fram på olika vägar och den har haft skilda budbärare.

Vad kan vi då göra för att stoppa våldsmentaliteten i vårt samhälle? Givetvis finns här inte några självklara konkreta lösningar till hands. Det krävs ökade resurser på skilda områden, så även för polisen. Det gäller att komma åt roten till det onda. Samhället bör enligt min mening öka ansträngningarna för att komma till rätta med den lilla grupp av medvetna våldsverkare som väl känner till det demokratiska samhällets i vissa fall begränsade möjligheter att gripa in. Det är i många fall samma människor som klart demonstrerar sin insikt om vilka begränsningar polisen arbetar med i många svåra lägen.

Massmedias, och då närmast televisionens, ofta negativa redovisning av polisens arbete ute på fältet – det gäller även då polisen lojalt fullgör sina uppgifter – måste påpekas.

Nr 51

Måndagen den
11 december 1978

Om arbetsförhållandena för polisen

Jag vore tacksam om justitieministern ville ge sin syn på massmedias möjligheter och massmedias objektivitet när man refererar och kommenterar polisens arbete i olika situationer.

Jag kan vidare konstatera att justitieministern klargjort att våldsbrottsligheten utgör ett oroande inslag i samhällsbilden. Jag kan också konstatera att en arbetsgrupp kommer att utreda i vilken utsträckning polisen utsätts för våld eller förolämpningar i tjänsten. Arbetsgruppen kommer också att lägga fram förslag till de åtgärder som befins påkallade. Jag finner att justitieministern på den sistnämnda punkten ger ett bra svar på min fråga. Jag betraktar det som en första insats i arbetet för att förbättra polisens nuvarande arbetsförhållanden.

Avslutningsvis vill jag ställa ännu en fråga: Om våldsbrottsligheten efter en tid visar på en fortsatt ökning, är då justitieministern beredd att vidta ytterligare åtgärder för att upprätthålla ordning och säkerhet i vårt samhälle och därmed, förhoppningsvis, också skapa bättre arbetsförhållanden för polisen?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! I anledning av vad Hugo Bergdahl talade om när det gäller massmedias inställning i det här fallet, vill jag erinra om vad jag sade i mitt svar. Polisen måste finna sig i att vara utsatt för en fortlöpande granskning av sin verksamhet. Men det är viktigt att de politiskt ansvariga organen också stöder polisen när denna endast lojalt fullgör de uppgifter som samhället har lagt på den.

Det här gäller naturligtvis i ett vidare perspektiv inte bara de politiskt ansvariga organen, utan det är en fråga som berör alla medborgare i landet, och det berör också massmedia.

Om polisiära ingripanden av olika slag regelmässigt framställs negativt, påverkar det ofördelaktigt polisens trivsel och också allmänhetens attityd mot polisen. Det är därför viktigt att vi alla i sådana sammanhang tänker på de stora svårigheter som polismannen på fältet ställs inför i sin dagliga verksamhet – de grannliga avgöranden han har att fatta, de smädelser han utsätts för men också den positiva insats som polisen ofta gör, exempelvis då det gäller familjebråk, självmordsförsök eller andra händelser av liknande art. Jag tycker att detta är så viktigt att alla goda krafter i samhället borde vara eniga om det.

Hugo Bergdahl frågade om jag var beredd att föreslå ytterligare åtgärder om det visar sig att brottsligheten ytterligare förgrovas och ökar. Det är klart att det är en fråga som man hela tiden måste tänka på. Vi gör också regelbundet, i budgetsammanhang, försök att få ytterligare resurser till polisen. Men därmed skall man inte glömma bort att försöka vara verksam på alla områden i samhällslivet för att i det större sammanhanget få bukt på missförhållandena.

HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag delar helt justitieministerns bedömningar när det gäller massmedias ansvar att rättvist bedöma polisens arbete, som ofta sker under trängda och svåra förhållanden. Det ansvaret har de tyvärr inte alla gånger visat, men vi kan hoppas på en förbättring på detta område.

Jag tror att denna diskussion har visat att vi i alla fall är någorlunda överens om att det finns en oroande utveckling i vårt samhälle, både när det gäller våldsbrottsligheten och polisens arbetsförhållanden. I den situationen anser jag det vara ytterst viktigt att de politiskt ansvariga, men även en bred allmänhet, uttryckligen stöder poliserna när de lojalt fullgör sina uppgifter med målsättningen att upprätthålla ordning och säkerhet i vårt samhälle. Även på det området tycks justitieministern dela min uppfattning. Det är bara att önska att även massmedia i större omfattning skall ställa upp bakom de målsättningarna och hjälpa till med det arbetet.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:73 till arbetsmarknadsutskottet

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Motion

1978/79:181 till utbildningsutskottet

§ 12 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1978/79:15–17

Finansutskottets betänkanden 1978/79:13–15

Skatteutskottets betänkanden 1978/79:13, 15–18 och 21

Justitieutskottets betänkanden 1978/79:14–16

Lagutskottets betänkanden 1978/79:7 och 8

Utrikesutskottets betänkanden 1978/79:9, 16–19 och 21

Försvarsutskottets betänkande 1978/79:10

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1978/79:11 och 12

Socialutskottets betänkande 1978/79:20

Kulturutskottets betänkande 1978/79:17

Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:11 och 14

Civilutskottets betänkanden 1978/79:3–5

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:111

§ 14 På hemställan av tredje vice talmannen beslöt kammaren kl. 12.00 att ajournera sina förhandlingar till kl. 16.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

Nr 51

Måndagen den
11 december 1978

Om arbetsförhållanden för poliserna

Nr 51

Måndagen den
11 december 1978

*Meddelande om
frågor*

§ 15 Förhandlingarna återupptogs kl. 16.00.

§ 16 Tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden dels civilutskottets betänkanden nr 3–5 uppföras främst, dels justitieutskottets betänkande nr 15 sättas närmast före justitieutskottets betänkande nr 14 och lagutskottets betänkande nr 7 närmast efter skatteutskottets betänkande nr 15.

§ 17 Anmäldes och bordlades

Proposition

1978/79:74 om ändring i lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor

§ 18 Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkande

1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda, m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden

1978/79:8 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:35 om ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag jämte motioner

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 december

1978/79:226 av *Sven Lindberg* (s) till jordbruksministern om användningen av vattenregleringsmedlen:

Med anledning av motionen 1976/77:293 av *Sven Lindberg* m. fl. redovisade näringsutskottet i betänkandet 1976/77:30 (s. 31) att det "pågår f. n. inom jordbruksdepartementet en översyn av de gällande tillämpningsföreskrifterna beträffande bl. a. regleringsmedlens användning".

Jag vill därför fråga jordbruksministern:

Vill statsrådet redogöra för regeringens principiella inställning till frågan om en utvidgning av regleringsmedlens användning?

När väntas den pågående översynen av de tillämpningsföreskrifter som gäller på detta område bli klar?

den 11 december

Nr 51

Måndagen den
11 december 1978

1978/79:227 av *Margareta Andrén* (fp) till socialministern om tandläkares rätt till s. k. pensionärsetablering:

Privattandläkare som uppnått pensionsåldern kan få tillstånd för s. k. pensionärsetablering sedan de överlåtit sitt etableringstillstånd till annan tandläkare. Därigenom får de möjlighet att successivt trappa ner sin verksamhet på gamla dar. Enligt uppgift tillämpar riks försäkringsverket en praxis som innebär att sådan s. k. pensionärsetablering maximeras till ett år.

Anser socialministern att riks försäkringsverkets praxis medverkar till att tillgängliga tandläkarresurser utnyttjas maximalt?

*Meddelande om
frågor*

1978/79:228 av *Anna Lisa Lewén-Eliasson* (s) till utrikesministern om svenskt bistånd till namibiska flyktingar i Angola:

Säkerhetssituationen för de namibiska flyktingarna i Södra Angola är i dag mycket kritisk. På grund av upprepade kränkningar av flygområdet av sydafrikanskt flyg samt raider av sydafrikanska styrkor i Södra Angola har de angolanska myndigheterna tvingats evakuera namibiska flyktingar från Huilaprovinsen till Kwanza. Evakueringsprocessen som påbörjades den 12 november har genomförts under mycket brådskande och svåra omständigheter över ett område på ungefär 600–700 km. Evakueringen har dessutom framtvings utan att tillfredsställande förberedelser har kunnat göras. Osedvanligt starka regn har gjort situationen i flyktinglägren särskilt besvärlig.

FN:s flyktingkommissarie förbereder hjälpåtgärder, men för att klara detta nya problem behövs ekonomiska bidrag.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utrikesministern:

Vad avser den svenska regeringen att göra för att i denna nya krissituation bistå de namibiska flyktingarna i Södra Angola?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 16.01.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert